

2015

Тогтвортой Бичил Уурхай Төсөл (Үе шат 4): Зорилтот бүлгийн дунд мэдлэгийн төв бий болгох судалгаа

IRIM Судалгааны Хүрээлэн
45-р байр 30 тоот, 8-р хороо
Сүхбаатар дүүрэг, Улаанбаатар 14201,
Монгол Улс
Утас/Факс: 976-70117101, Имэй: contact@irim.mn
<http://www.irim.mn>

АГУУЛГА

1. Хураангуй.....	3
2. Оршил.....	5
3. Арга зүй.....	7
4. Үр дүн ба дүгнэлт	9
4.1. Судалгаанд оролцогчдын хүн ам зүйн мэдээлэл	9
4.2. Мэдээллийн эх үүсвэр, хүртээмж.....	13
4.3. Мэдлэгийн төвийн хүрээ.....	16
4.4. ТБУ төслийн талаар мэдлэг хандлага	21
5. Зөвлөмж.....	24
5.1. МТ-ийн мэдээлэл солилцох аргачлал.....	24
5.1.1. Оршил.....	24
5.1.2. Одоогийн нөхцөл байдал.	24
5.1.3. Зорилт; ТБУ Төсөл.....	24
5.1.4. Мэдээлэл солилцох боломжит аргууд.	25
5.1.5. Зорилт.....	26
5.1.6. Мэдээлэл хүлээн авагчид.	26
5.1.7. Гол мессеж.	26
5.1.8. Хэрэгжилт (үе шаттай).	27
5.1.9. Сурталчилгаа.....	32
5.1.10. Төсөв.....	32
5.1.11. Хуваарь.....	33
5.1.12. Мониторинг, үнэлгээ.....	33
5.2. ТБУ Төсөл (4-р үе шат).....	33

1. ХУРААНГУЙ

2015 оны 5-р сарын 2-17-ны хооронд Тогтвортой бичил уурхай /ТБУ/ төслийн 4-р үе шатны хүрээнд “Зорилтот бүлгийн дунд мэдлэгийн төв бий болгох судалгаа”-г Монгол Улсын нийт 9 аймгийн 15 суманд зохион байгууллаа. Судалгаа нь дараах үндсэн зорилттой. Үүнд:

- Мэдлэгийн төв /МТ/-д хамгийн тохиромжтой, үр дүнтэй мэдээлэл солилцох арга хэрэгслийг тодорхойлох,
- МТ-ийг хэрхэн тогтвортой авч үлдэх,
- ТБУ төслийн талаарх бичил уурхайчдын санал сэтгэгдлийг үнэлэх.

Судалгаанд нийт 454 иргэн оролцсон ба тэднээс дараах аргуудаар мэдээлэл цуглуулсан. Үүнд:

- 8 удаагийн фокус бүлгийн ярилцлага /ФБЯ/ (нийт 71 хүн оролцсон),
- 19 удаагийн ганцаарчилсан буюу гүнзгийрүүлсэн ярилцлага /ГЯ/ (/9 асуулт бүхий),
- 364 асуумж (23 асуулт бүхий).

Асуумж судалгаанд оролцсон бичил уурхайчид хүн ам зүйн олон бүлгийг багтаасан буюу нас, хүйс, бичил уурхайд ажилласан хугацаа зэргээрээ харилцан адилгүй байсан ба дийлэнх нь бичил уурхайгаас олсон орлогоор амьдардаг. Тэд уул уурхайн талаарх мэдээллийг гол төлөв орон нутгийн ТББ, иргэдийн уулзалт хурал, бичил уурхайчид, телевиз болон төслийн үйл ажиллагаанаас дамжуулан хүлээн авдаг. Тэдний зөвхөн дөрөвний нэг нь ухаалаг утас ашигладаг, гэвч тэд утсаа өдөрт дунджаар хоёр цаг гаруй хугацаанд ашигладгийн ихэнхийг Facebook орж өнгөрөөдөг.

Асуумж судалгаанд оролцсон иргэд уул уурхайн талаар ямар мэдээлэл авах сонирхолтой байгааг мөн тодруулсан. Ухаалаг утастай хүмүүсийн ихэнх нь бичил уурхайчдад зориулсан тусгай хуудсыг ашиглах сонирхолтой байгаагаа илэрхийлсэн. Ерөнхийдөө бичил уурхайчид МТ нь ТБУ төслөөс зохион байгуулах уулзалт хэлбэртэй байхыг дэмжсэн ба уулзалт нь сард нэг удаа, ажлын талбар дээр эсвэл сумын төв дээр зохион байгуулбал илүү тохиромжтой гэж үзэж байна.

ГЯ болон ФБЯ-д оролцогчид уулзалт нь уул уурхайн талаар мэдээлэл солилцоход тохиромжтой арга хэрэгсэл болохыг мөн дэмжсэн. Тэд мөн уулзалт хэлбэртэй МТ-ийн сул талуудыг, ялангуяа зардалтай холбоотой асуудлуудыг гаргаж ирсэн. Үүний зэрэгцээ, уулзалтаас гадна телевиз зэрэг мэдээлэл солилцох өөр арга хэрэгслүүдийг тодорхойлж байв. Уулзалт нь хамгийн ихээр дэмжигдэж байгаа ч гар утас ТБУ төслийн МТ-д хамгийн тохиромжтой мэдээлэл солилцох арга хэлбэр байж болох юм. Учир нь гар утсаар текст мессеж явуулах, ухаалаг утастай иргэд утсаараа интернэт ашиглах боломж нээлттэй байна.

ТБУ төслийн харилцаа холбооны арга хэлбэр нь шилжилтийн шинж чанартай буюу төсөл хэрэгжих гурван жилийн хугацаанд төслийн одоо явуулж буй

уулзалтуудыг хэвээр үргэлжлүүлж, үүгээрээ дамжуулан аажимдаа интернэт орох боломжтой ухаалаг утасны хэрэглээг нэмэгдүүлэхэд чиглэх нь зүйтэй болов уу. Солилцох мэдээллийн хүрээ нь одоо уулзалтын тоогоор хязгаарлагдаж байгаа ч яваандаа ухаалаг утасны тусламжтай интернэтийн хэрэглээ нэмэгдэхийн зэрэгцээ мэдээллийн багтаамж, цар хүрээ ч мөн өргөжинө. Уулзалтаас ухаалаг утас руу шилжиж буй энэхүү арга хэлбэр нь зардлын хувьд улам бүр хэмнэлттэй арга хэлбэр рүү шилжинэ. Шилжилт хэр үр дүнтэй явагдах нь уулзалтуудаар гарсан ахиц дэвшил, хүмүүсийн ухаалаг утас хэрэглэх сэдэл болон мэдлэг чадвар нэмэгдэж буй эсэхээс хамаарна.

ТБУ төсөл нь бичил уурхайчдын дунд нэлээд өргөн танигдсан /асуумжид оролцогчдын 71,7%, ФБЯ-д оролцогчдын 9,01%/ ба төслийн талаар жигд сайнаар үнэлж / “дунд зэрэг, сайн, маш сайн” гэж үнэлсэн хэсэг нь тус бүр 83,9% ба 88,4%/ байв. Тэдний дунд танигдсан шалтгаан нь сургалт, дэмжлэг, хамтын ажиллагааны үр дүн гэж үзсэн. Төслийн талаар сөрөг хандлагатай байгаа цөөн хэсэг нь үүний шалтгааныг “мэдээлэл хангалтгүй, тогтвортой биш” зэргээр тайлбарлаж байна. Эдгээрийг дараах байдлаар тайлбарлаж болох юм. Үүнд:

- Оролцогч талууд ТБУ төслөөс маш өндөр хүлээлттэй байдаг,
- Одоогийнхоос ч илүү мэдээлэл авах хэрэгцээтэй /санал болгож буй МТ үүнд хариу өгөхөд чиглэгдэнэ/,
- ТБУ төслийг илүү урт хугацаанд тогтвортой хэрэгжээсэй гэсэн хүлээлттэй /санал болгож буй МТ мөн энэ асуудалд хариу өгөхөд чиглэгдэнэ/ байдаг.

Газар нутгаар аваад үзвэл ТБУ төслийн талаарх мэдлэг хандлага судалгаанд хамрагдсан сумдад харьцангуй ялгаа багатай байгаа нь харагдсан.

2. ОРШИЛ

ТБУ төслийн 4-р үе шатны гол зорилго нь “Эдийн засгийн хувьд тогтвортой, байгаль орчны хариуцлагатай, хүний эрхэд суурилсан Монгол Улсын бичил уурхайн салбар нь бичил уурхайтай холбоотой олон улсын туршлагаас үр шимийг хүртэхийн зэрэгцээ өөрөө хувь нэмэр оруулах”-д чиглэгдэнэ.

Төслийн Бүрэлдэхүүн хэсэг 3 нь мэдлэг хуваалцах ба бичил уурхайн талаар дэлхийн хэмжээний бодлогын хэлэлцүүлэг өрнүүлэх: Монгол Улсын оролцогч талууд бичил уурхайтай холбоотой өөрсдийн бий болгосон болон олон улсын сайн туршлагад хувь нэмэр оруулах, түүнээс суралцах, нэвтрүүлэх; Монгол Улсын хүрсэн амжилтыг үндэсний болон олон улсын хэмжээнд бататгах; Монгол Улс болон ШХА нь бичил уурхайн салбарт олон улсын түвшинд манлайлагч байна гэсэн зорилттойгоор хэрэгжиж байна.

Энэхүү тайланд дурдсаны дагуу судалгаа нь дараах зорилттой. Үүнд:

- Бичил уурхайчид, орон нутгийн удирдлагатай харилцах орон нутгийн онцлогт тохирсон мэдээллийн хамгийн үр дүнтэй, хэмнэлттэй арга замыг олж тодорхойлох,
- МТ-ийн вэб хуудсыг зорилтот бүлэгт илүү үр өгөөжтэй болгох.

Түүнчлэн, судалгаагаар ТБУ төслийн талаарх иргэдийн дундах мэдлэг хандлагыг мөн тодорхойлох зорилт тавьсан.

Гэрээт ажлын талаарх дэлгэрэнгүй мэдээллийг Ажлын даалгавар /тусад нь үзэх боломжтой/ болон ШХА-д танилцуулсан Техникийн саналд тусгасан болно.

Судалгааны тайлангийн эхний хувилбарыг ТБУ төслийн багт 2015 оны 5 дугаар сарын 11-нд илгээж, 5 дугаар сарын 15-нд тайлан санал авсан. Саналын дагуу холбогдох засварыг оруулж /график, хавсралт/, МТ-ийн мэдээлэл харилцааны арга хэлбэрийн талаарх дэлгэрэнгүй зөвлөмжийг /дэд бүлэг 5.2./ мөн оруулсан. Эдгээр засвар өөрчлөлтийг 5 дугаар сарын 19-нд ТБУ төслийн багийнханд хийсэн танилцуулгад мөн багтаасан.

Танилцуулгын үеэр дараах саналууд цугласан. Үүнд:

- Зарим тодорхой уул уурхайн үйл ажиллагааны хувьд “хууль ёсны” гэх нэр томъёоны оронд “албан ёсны” гэдэг үгийг ашиглах,
- Асуумжинд оролцсон иргэдийн хүн ам зүйн үндсэн мэдээллийг харуулах /нас, хүйс, байршил, уул уурхайн туршлага, г.м./
- Санал болгож буй МТ-ийн мэдээлэл харилцааны арга хэлбэр, агуулгыг илүү дэлгэрүүлэх,
- Зарим респондентийн судалгаанд оролцсон эсэхийг шалгах.

Зорилтот бүлэгтээ хүрсэн эсэхийг шалгах тухайд судалгааны оролцогчийг сонгох нарийвчилсан арга барилыг Техникийн саналд тусгасан. Талбарын ажлын үеэр судлаачид дараах оролцогч талуудаас мөн мэдээлэл зөвлөгөө авсан. Үүнд:

- Монголын бичил уурхайчдын нэгдсэн холбооны Гүйцэтгэх захирал,
- Орон нутгийн бичил уурхайчдын ТББ-ууд

Ерөнхийдаа судалгааны ажлын хувьд зарим үед судалгаанд оролцоогүй хүмүүс ойр орчных нь хүмүүс оролцож, харин өөрсдөө уригдаагүйд сэтгэл гонсгор үлдэх тохиолдол гардаг. Энэ судалгааны хувьд судлаач өөр нэгэн албан бус бичил уурхайн ТББ-ын төлөөллийг /Говь-Алтай аймгийн Есөнбулаг сум/ оролцуулахаас татгалзсан тохиолдол гарсан. Магадгүй энэ явдлаас болж гомдол ирсэн байхыг үгүйсгэхгүй ба судлаачийн зүгээс нэгээс илүү бичил уурхайн талбартай таарч, судалгааны зорилтыг хадгалахын тулд албан ёсны талбарыг сонгосон нь энэ юм.

Танилцуулгын үеэр өгсөн бусад бүх саналыг тайлангийн холбогдох хэсгүүдэд нэмж оруулан, 2015 оны 5 дугаар сарын 22-нд ТБУ төсөлд хүргүүлсэн болно.

3. АРГА ЗҮЙ

2015 оны 3 дугаар сарын сүүлээр гэрээ /Хавсарлт 1/ хийгдмэгц, ИРИМ судалгааны хүрээлэн ТБУ төслийн багтай хамтран судалгааны хэрэглэгдэхүүнийг бэлдэж эхэлсэн. Төслөөс өгсөн холбогдох баримт бичгүүдтэй мөн танилцсан /Хавсарлт 2/.

Төслийн мэдээллээс харахад вэбэд суурилсан МТ нь хэдийгээр ТБУ төслийн хувьд хамгийн тохиромжтой байж болох ч вэбэд суурилаагүй өөр арга замуудыг судалж үзэх үүднээс хэрэглэгдэхүүнд бага зэрэг өөрчлөлт орсон. Жишээ нь, “хэзээ”, “хаана” гэсэн асуултуудыг уулзалтад оролцох сонирхолтой хүмүүсээс асуусан. Үүний адил, орон нутгийн интернэтийн хурдын талаарх асуултыг судлаачид өөрсдөө тодорхойлж чадах тул асуумжаас хассан.

Судалгааны бүх хэрэглэгдэхүүн болон ФБЯ, ГЯ, асуумжийн драфтыг 4 дүгээр сарын 9-нд захиалагчид хүргүүлсэн билээ.

Судалгааны хэрэглэгдэхүүнийг турших ажил 4 дүгээр сарын 11-нд Төв аймгийн Борнуур суманд явагдсан. Хавсарлт 3-т оруулсан туршилт судалгааны үр дүнд дурдсаны дагуу хэрэглэгдэхүүнд бага зэрэг өөрчлөлт орсон. Тухайлбал, Facebook хэрэглээний талаарх асуултыг илүү дэлгэрүүлж, Facebook хэрэглэгчийн нэр хаягийг тэмдэглэхээр өөрчилсөн. Эдгээр гурван хэрэглэгдэхүүний эцсийн хувилбарыг Хавсарлт 4, 5, 6-д оруулсны дагуу мөн Ажлын даалгавартай хэрхэн нийцэж буйг харуулах үүднээс дараах хүснэгтэд багцлав.

Хүснэгт 1. Судалгааны хэрэглэгдэхүүний хураангуй агуулга (Асуумж, ФБЯ, ГЯ)¹

#	Сэдэв	Параметр/Асуулт	Баримт бичгийн судалгаа	ФБЯ	ГЯ	Асуумж
1	Оролцогчдын' хүн ам зүйн мэдээлэл	Нас				2 ²
		Хүйс				3
		Байршил				4
		Бичил уурхайн туршлага				1
2	Мэдээллийн эх үүсвэр	Ухаалаг утас хэрэглэгчдийн хувь	+			6/7
		Хамгийн их үздэг телевизийн суваг	+			9
		Интернэт ашиглах арга хэрэгсэл				10/11
		Телевиз үзэх, интернэт ашиглах хугацаа				8
		Уул уурхай болон бичил уурхайн талаар авах хүсэлтэй байгаа мэдээлэл		1.1/1.2		11/13
		Туршлага солилцох арга		1.3	5	12
		Бичил уурхайтай холбоотой мэдээллийн сэдэв		1.3		14
3	Компьютерийн хэрэглээ,	Интернэт ашиглах боломж	+			
		Телевиз үзэх боломж	+			

¹Техникийн саналын Хүснэгт 1-д үндэслэв

²Холбогдох сэдэв (асуумж, ГЯ, ФБЯ)

	мэдээллийн бусад эх үүсвэрийн хэрэглээ	МТ-ийн ач холбогдлын талаарх үзэл хандлага			6	
		МТ-ийг хөгжүүлэх боломж			2/3	
4	МТ-д оруулах хувь нэмэр, зорилтот бүлэг бүрээр	Хариуцах эзэн, мэдээлэл шинэчлэх давтамж		1.3	7	
		Мэдээллийн агуулга		1.3	8	
		Вэб сайтын мэдээллийг шинэчлэх, мэдээлэл нэмэх тохиромжтой арга		1.3	2	
5	Зорилтот бүлэг олон улсын ба үндэсний туршлагыг авч хэрэгжүүлэх	Сайн туршлага гэдгийг зорилтот бүлэг хэрхэн тодорхойлох		1.3	√	
		Сайн туршлагыг хэрэгжүүлэх боломж, чадавхи			9	
6	ТБУ төслийн талаарх мэдлэг хандлага	ТБУ төслийн талаарх мэдлэг хандлага		2.1		17/18
		Зорилтот бүлгийн мэдлэг		2.1		15
		Төслийн үйл ажиллагаан дахь оролцоо		2.1		16
		Туршлага солилцох талаар санал			4	

Туршилт судалгаагаар сумдад компьютерийн хэрэглээ маш бага байгаа нь ажиглагдсан. Жишээ нь Борнуур суманд интернэт ордог зөвхөн ганц компьютер байдаг аж. Энэ нь талбарын судалгаанаас өмнө хийгдсэн баримт бичгийн судалгаагаар илэрч байв.

Талбарт мэдээлэл цуглуулах ажил 4 дүгээр сарын 17-оос 5 дугаар сарын 2 хүртэл Техникийн саналд тусгасантай ойролцоо хөтөлбөрөөр явагдсан.

Хүснэгт 2. Талбарын ажлын байршил

Аймаг	Сум	Хэрэглэгдэхүүн		
		ФБЯ	ГЯ	Асуумж
Баянхонгор	Баян-Овооо	1	-	24
	Бөмбөгөр	1	-	24
	Галуут	-	2	24
	Жаргалант	-	2	24
Дархан-Уул	Шарын гол	-	2	24
Дорноговь	Айраг	1	-	24
Дундговь	Хулд	-	2	24
Говь-Алтай	Есөнбулаг	-	2	24
Хэнтий	Норовлин	1	-	24
Сэлэнгэ	Баруунхараа	1	-	24
	Мандал	1	-	27
	Орхонтуул	-	2	24
	Түнхэл	-	2	24
Төв	Заамар	1	-	25
Увс	Тариалан	1	-	25
Улаанбаатар		-	5	0
Нийт		8	19	365

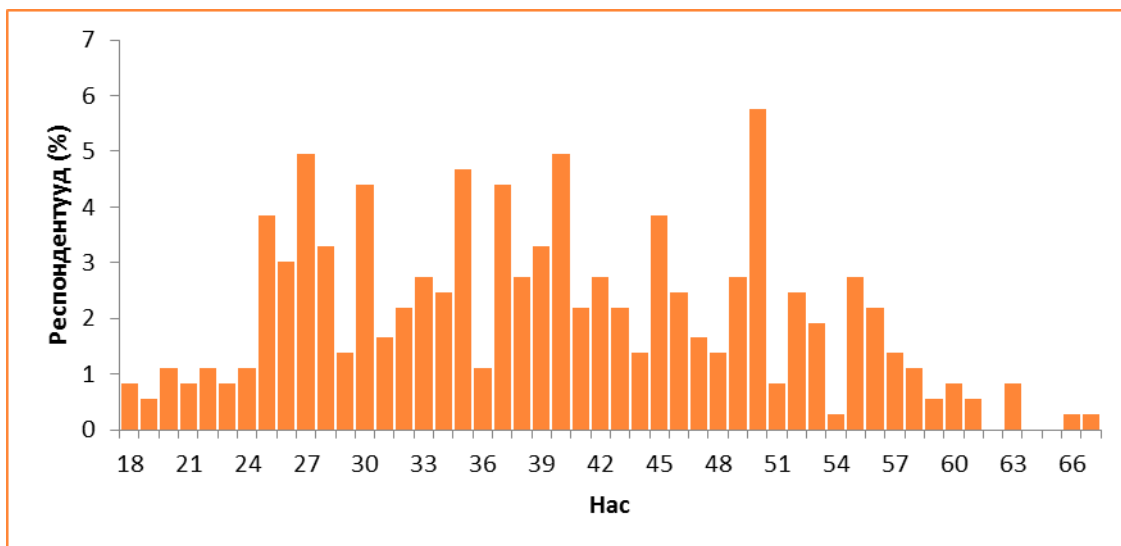
Талбарын ажил дуусмагц ФБЯ, ГЯ болон асуумжийн үр дүнд дүн шинжилгээ хийх ажил эхэлсэн. ФБЯ-ын хураангуйг Хавсралт 8-д, ГЯ-ын үр дүнг Хавсралт 9-д оруулав.

4. ҮР ДҮН БА ДҮГНЭЛТ

4.1. Судалгаанд оролцогчдын хүн ам зүйн мэдээлэл

Үр дүн. Асуумжид оролцсон иргэдийн дийлэнх нь (61,3%) эрэгтэй байсан бол ФБЯ-д эрэгтэй, эмэгтэй тэгш буюу 50%, 50% оролцсон.

Респондентуудын нас 18-67 хооронд ба дундаж нас нь 39,2 байсан.

Дүрслэл1. Насны хуваарилалт(асуумжид оролцогчид)

Үүнтэй адилаар бичил уурхай дахь туршлага буюу ажилласан жил нь нэгээс 23 жил хүртэл маш ялгаатай ба дунджаар 6,8 жил байв.

Дүрслэл2. Бичил уурхайд ажилласан жил (асуумжид оролцогчид)

Бүх респондентийн гуравны хоёр нь уурхайн үйл ажиллагаанд ямар нэгэн байдлаар идэвхитэй оролцдог. Үүнд:

Энэ жилээс оролцож байгаа	77.5%
Бичил уурхайд тогтмол ажилладаг	80.8%
Бичил уурхайтай холбоотой үйл ажиллагаанд оролцдог	66.8%
Өрхийн орлого нь бичил уурхайгаас хамааралтай	93.1%

Ихэнх өрхийн хувьд бичил уурхай нь өрхийн орлогыг бүрдүүлж байна.

Дүгнэлт. Асуумжид оролцогчид нас, хүйс, уурхайн туршлагын хувьд харилцан адилгүй. Гуравны хоёроос илүү хувь нь саяхан бичил уурхай эрхэлж эхэлсэн бол 93,1% нь бичил уурхайгаас өрхийн орлогынхоо тодорхой хувийг бүрдүүлдэг.

Харьцуулсан тоололтын үр дүнд дараах хамаарлууд гарсан. Үүнд:

- Ухаалаг утасны хэрэглээ хүйсээс үл хамаарч байна
- Интернэтэд хандалт эрэгтэйчүүдийн хувьд түлхүү
- Интернэт ашиглах хугацааны хувьд хүйсээс үл хамаарна
- Албан ёсны зөвшөөрөлтэй бичил уурхайчид илүү удаан ажилласан туршлагатай
- 1-5 жилийн туршлагатай залуу бичил уурхайчид Facebook түлхүү хэрэглэдэг
- ТБУ төслийн талаарх мэдлэг хандлага хүйсээс үл хамаармал
- Албан ёсны уурхайчид ТБУ төслийн талаар илүү эерэг хандлагатай

Хэдийгээр ялгаа нь маш бага ч эдгээр хамаарал статистик ач холбогдолтой болох нь батлагдсан.

Судалгаанд хамрагдсан бичил уурхайчдын статус /албан ба албан бус/ нь тэдний хамаарах ТББ-ын өгсөн хариулт дээр үндэслэсэн болно. Статусын талаар өгсөн мэдээлэл нь зөвхөн судалгаанд хамрагдсан талбарын хувьд яригдах ба тухайн сум тэр чигээрээ албан эсвэл албан бус гэж ойлгох нь өрөөсгөл юм.

Хүснэгт 3. Бичил уурхайчдын үйл ажиллагааны статус

Аймаг	Сум	Статус ³
Баянхонгор	Баян-Овоо	Албан
	Бөмбөгөр	Албан бус
	Галуут	Албан
	Жаргалант	Албан бус
Дархан-Уул	Шарын гол	Албан
Дорноговь	Айраг	Албан бус
Дундговь	Хулд	Албан
Говь-Алтай	Есөнбулаг	Албан бус
Хэнтий	Норовлин	Албан бус

³Орон нутгийн ТББ-ын өгсөн мэдээлэлд үндэслэв.

Сэлэнгэ	Баруунхараа	Албан
	Мандал	Албан
	Орхонтуул	Албан бус
	Түнхэл	Албан
Төв	Заамар	Албан бус
Увс	Тариалан	Албан бус

Респондентуудын шинж чанарын талаарх үндсэн мэдээллийг /нас, хүйс, туршлага/ дараах хүснэгтэд нэгтгэн харуулж байна.

Хүснэгт 4. Респондентуудын нас, хүйс, туршлагын тархалт (%); газарзүйн байршлаар

Аймаг	Сум	Түүвэр	Нас (жил)				Хүйс		Туршлага (жил)			
			≤30	31-40	41-50	≥51	Эрэгтэй	Эмэгтэй	≤5	6-10	11-15	≥16
Баянхонгор	Баян-Овоо	24	38	13	17	33	46	54	42	46	12	0
	Бөмбөгөр	24	17	29	33	21	50	50	33	58	8	0
	Галуут	24	21	33	25	21	54	46	59	13	25	4
	Жаргалант	24	38	13	25	25	79	21	54	46	0	0
Дархан-Уул	Шарын гол	24	13	50	21	17	67	33	29	29	17	25
Дорноговь	Айраг	24	9	38	25	29	63	38	29	42	25	4
Дундговь	Хулд	24	58	13	21	8.5	42	58	100	0	0	0
Говь-Алтай	Есөнбулаг	24	29	38	25	8.5	50	50	83	17	0	0
Хэнтий	Норовлин	24	42	25	21	12	50	50	75	21	4	0
Сэлэнгэ	Баруунхараа	24	42	25	17	16	83	17	50	29	13	9
	Мандал	27	7	41	37	15	74	26	0	22	41	37
	Орхонтуул	23	13	26	35	26	83	18	26	56	14	4
	Түнхэл	24	21	33	42	4	71	29	63	38	0	0
Төв	Заамар	25	4	44	44	8	24	76	36	32	32	0
Увс	Тариалан	25	60	32	8	0	84	16	68	32	0	0
Нийт/ Дундаж		364	27.2	30.2	26.4	16.2	61	39	49	32	13	6

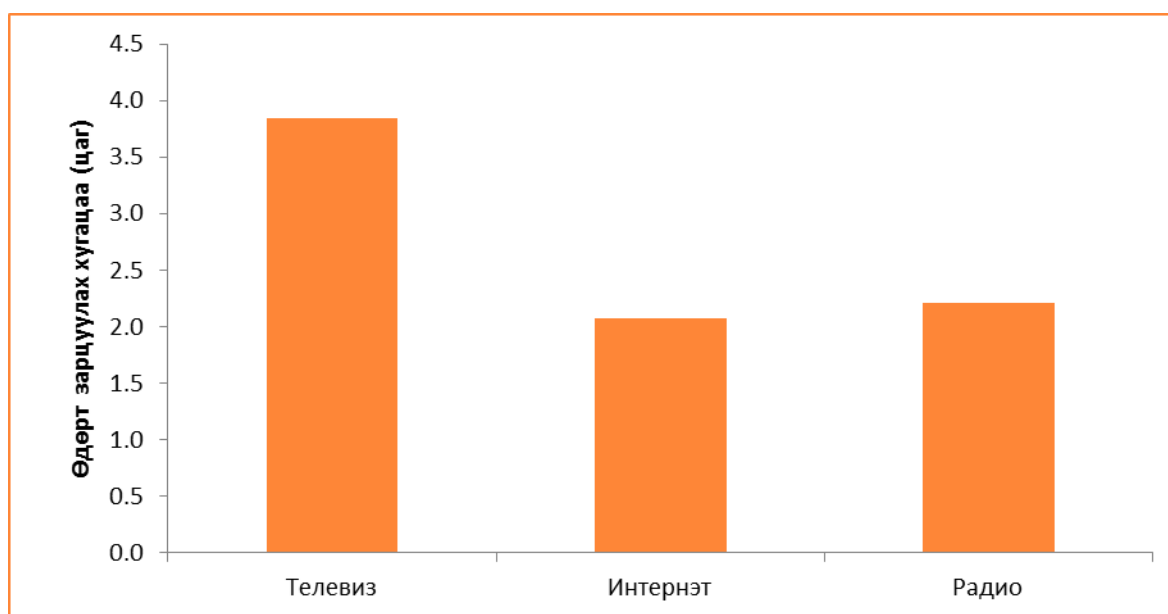
4.2. Мэдээллийн эх үүсвэр, хүртээмж

Үр дүн. Респондентуудын зөвхөн 27,3% нь ухаалаг утас ашигладаг ба эдгээрийн 84,6% нь Android системд суурилсан утас /LG, Motorola, Samsung, Sony, г.м./ ашигладаг ба үлдсэн 15,4% нь бусад төрлийн ухаалаг утас /iOS системд суурилсан iPhone, г.м./ хэрэглэж байна.

Респондентуудын дотор гар утсаар интернэт хэрэглэгчдийн дунд үүрэн телефоны операторууд дараах байрыг эзэлж байна. Үүнд:

Юнитель	38.6%
Мобиком	37.0%
Ж-мобайль	15.6%
Скайтель	8.7%

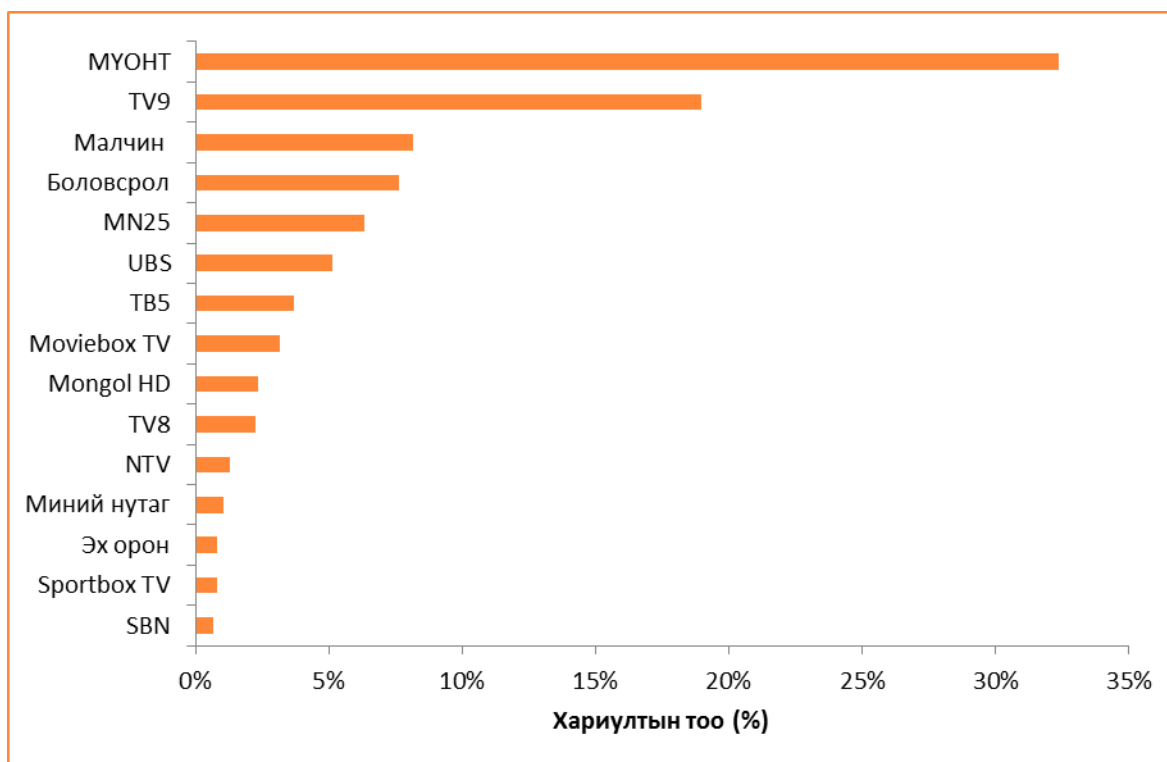
Судалгаанд оролцогчдын дийлэнх олонхи нь (81,9%) нь радио огт сонсдоггүй, ба радио сонсдог 18,1% нь өдөрт дунджаар 2,2 цагийн турш сонсдог байна. Харин бараг ихэнх оролцогчид /94,2%/ телевиз үздэг ба үүнд өдөрт дунджаар 3,8 цаг зарцуулдаг аж. Интернэтийн хэрэглээ 23,6%-аар хязгаарлагдаж байгаа ба хэрэглэгчид нь өдөрт 2,1 цагийг зарцуулж байна.

Дүрслэл3. Мэдээллийн хэрэгслийн өдрийн дундаж ашиглалт

Телевиз үзэгчдийн хувьд хоёр телевизийн суваг /MYONT, TV9/ хамгийн түгээмэл /тус бүр 32,4%, 18,9%/ байна. Бусад 11⁴ суваг нь нийлээд 33,0% эзэлж байна. “Бусад” гэсэн сонголтыг нийт оролцогчдын 15,7% сонгосон ба үүнд “Малчин” телевиз болон Moviebox хамгийн өндөр хувь эзэлжээ /нийт хариултын 8,2% болон 3,2%/.

⁴ Eagle TV, Боловсрол, Эх орон, орон нутгийн TV, MN25, Mongol HD, NTV, SBN, TB5, TV8, UBS

Дүрслэл 4. Респондентуудын дунд хамгийн түгээмэл 15 телевизийн суваг

TV9 хамгийн түгээмэл байгаа нь тухайлбал, утсаар үзэгчидтэй холбогддог “Монгол коммент” нэвтрүүлэгтэй холбоотой байж болох юм.

Интернэт хэрэглэдэг дөрөвний нэгийн хувьд ихэнх нь /75,6%/ гар утас ашиглан гэрээсээ, интернэт кафе болон ажлын байран дээрээсээ ордог /тус бүр 12,4%; 10,3%; 1,6%/ . Интернэт ашигладаг 23,6%-ийн хувьд Facebook хэрэглээ давамгайлж /58,6%/ байна. Интернэт орох дараачийн талбар нь орон нутгийн захиргааны байр /7,5%/ болон бусад /12,0%/ . Эдгээр респондентын дунд Facebook хэрэглээ нь харьцангуй жигд тархацтай /”тогтмол, хааяа, ховор/ буюу тус бүр 30,3%, 23,3%, 41,9% байна.

Дүрслэл 5. Респондентуудын дундах вэбсайтын хэрэглээ

Бичил уурхайчдын мэдээллийн эх үүсвэрийн хувьд хамгийн чухал тав нь дараах хэрэгслүүд байв. Үүнд:

ТББ-ын үйл ажиллагаа	19.9%
Иргэдийн уулзалт (ТББ, төсөл, г.м.)	19.3%
Бичил уурхайчид	16.1%
Телевиз	14.9%
Төслийн үйл ажиллагаа	11.5%

Дүрслэл 6. Уул уурхайн талаар мэдээлэл авдаг эх үүсвэрүүд

Дүгнэлт. Ухаалаг утасны хэрэглээ судалгаанд оролцогчдын 27,3%-ийг эзэлж байгаа ба эдгээрийн олонхи нь Android төрлийн утас ашиглаж байна. Юнител, Мобиком гэсэн хоёр операторын сүлжээг түлхүү ашиглаж /75,6%/ байна. Ухаалаг утастай иргэдийн ихэнх нь интернэт ордог ба /гол төлөв хөдөлгөөнтэй/ тэр дундаа Facebook ашиглагчдын тоо харьцангуй давамгай /58,6%/ байна.

Радио сонсох нь нэлээд ховор /18,1%/ ба сонсдог хүмүүс нь өдөрт 2,2 цаг зарцуулдаг бол МҮОНТ болон TV9 сувгийг ихээр сонирхож үздэг аж. Оролцогчдын дийлэнх олонхи нь /94,2%/ телевизээс түлхүү мэдээлэл авдаг ба өдөрт арай удаан хугацааг зарцуулж /3,8 цаг/ байна. Интернэт хэрэглэгчид 23,8% ба ухаалаг утастай хүмүүс өдөрт 2,1 цагийг зарцуулдаг.

Телевиз нь мэдээллийн хэрэгслүүдээс хамгийн өндөр хувьтай байгаа ч бичил уурхайчдын уул уурхайн талаар мэдээлэл авдаг гол эх үүсвэрүүдийн 4-т орж, харин ТББ, иргэдийн уулзалт, бичил уурхайчид өөрсдөө гэсэн хариултуудын дараа орлоо.

4.3. Мэдлэгийн төвийн хүрээ

Үр дүн. Хамгийн чухал сэдвийн хүрээнд зургаан төрлийн сэдэв ялгарч байна. Үүнд:

- Бичил уурхайн талаарх ерөнхий мэдээлэл,
- Засгийн газрын бодлого /жишээ нь, бичил уурхайг хэрхэн дэмжих/
- Эрүүл ахуй, аюулгүй ажиллагаа
- Нөхөн сэргээлт
- Лиценз хуваарилалт
- Хууль эрх зүй /жишээ нь, бичил уурхайчдын эрхийг хамгаалах/

Бусад сэдвийг дараах дүрслэлд харууллаа.

Дүрслэл7. Респондентуудын хувьд хамгийн чухал сэдэв

Интернэт хэрэглэгчдийн дунд ихэнх нь /91,6%/ бичил уурхайчдад зориулсан Facebook хуудсыг ашиглах хүсэлтэй байгаагаа илэрхийлсэн ба өөрсдийн Facebook-ийн хэрэглэгчийн нэрийг өгсөн /Хавсалт 10/.

Төсөл МТ-ийн уулзалтууд зохион байгуулах тохиолдолд уулзалтын хамгийн тохиромжтой байршлыг дараах байдлаар сонгосон. Үүнд:

Ажлын талбар дээр	52.5%
Сумын төвд	36.3%
Аймгийн төвд	8.2%
Бусад ⁵	2.9%

Хамгийн тохиромжтой давтамж нь сард нэг удаа гэж үзэж байна.

Улиралд нэг удаа	27.1%
Сард нэг удаа	51.9%

⁵ 'Would not participate', 'anywhere', 'Ulaanbaatar' and 'do not know'.

2 долоо хоногт нэг	9.0%
Долоо хоног тутам	5.1%
Бусад ⁶	7.0%

Хэдийгээр харьцангуй олонхийн хувьд (58,3%) иймэрхүү уулзалтын хугацаа нь тийм ч чухал биш ч 41,4% нь ажлын эсвэл амралтын өдөр зэргээр хариулсан.

Мэдээлэл солилцох арга нь чухам ямар хэлбэртэй байх талаар илүү дэлгэрэнгүй мэдээллийг ГЯ-аар цуглуулав. Үүнд:

- Төрөл бүрийн хэлбэрийн уулзалт,
- Тараах материал /сонин, товхимол/,
- Гар утас (мессеж, интернэт).

Бусад оролцогчид аль нэг аргыг тухайлаагүй ч дараах шинж байдлыг тусгасан байхыг зөвлөв. Үүнд:

- Зардал багатай,
- Хурдан шуурхай,
- Нарийн тодорхой
- хүртээмжтэй’.

Зарим арга нь бодит байдалтай нийцэхгүй байх талтайг онцолж байв. Тухайлбал, уулзалт, сонин тараах зэрэг нь бэлдэхэд нэлээд хугацаа ордог бөгөөд харьцангуй өртөг өндөр, тийм ч хүртээмжтэй бус гэж үзэв.

ГЯ-д оролцогчид интернэт ашиглах талаар хязгаарлагдмал мэдлэг ойлголттой тул энэ аргыг төдийлөн дэмжээгүй. Тэдний дөнгөж 11% нь компьютер дээр ажиллаж чадна, дор хаяж Facebook ашигладаг чадна. Эдгээр оролцогчид бичил уурхайчидтай ямар шугамаар мэдээлэл солилцдогийг сонирхоход ихэвчлэн утас, уулзалт зэргээр дамжуулдаг аж.

Мэдээлэл солилцох аль нэг аргыг онцолсон оролцогчид үндэслэлээ тайлбарлахдаа, тухайлбал мессеж нь өртөг багатай /160 тэмдэгт нь 25төг/, интернэт ашиглаж чаддаггүй хүмүүсийн хувьд гар утас нь илүү дөхөм байдаг. Зарим тохиолдолд эдгээр аргыг бусад хэлбэрээс арай хүндрэл багатай гэдэг утгаар нь сонгож байв. Жишээ нь, уулзалтын хувьд илүү цаг шаардсан, хүртээмж багатай гэдгийг онцолж байв.

МТ нь тухайлан бичил уурхайчдад зориулагдана гэдэг утгаараа дараах арга хэлбэрийг илүү онцолж байв. Үүнд:

- уулзалт,
- телевиз ашиглах,
- радиогоор дамжуулах (нэг).

Өөр сонголтуудыг бас нэрлэж байв. Үүнд:

⁶Жилд хоёр эсвэл нэг удаа, г.м.

- гар утас (ялангуяа мессеж),
- интернэт (Facebook-ийг илүү онцлох).

Цөөн хэдэн ялгааг эс тооцвол ГЯ-ийн ихэнх оролцогч МТ-ийг дараах давуу талуудтай байж болох юм гэж үзэж байна. Үүнд:

- мэдээлэл цуглуулах боломж,
- төрөл бүрийн сэдэв бүхий мэдээлэл дамжуулах,
- үр дүнтэй (агуулга, өртөг),
- цаг хэмнэх, бага хүчин чармайлт зарцуулах,
- хурдан шуурхай.

Нэг ГЯ-д дурдсанаар “Интернэт тийм ч тохиромжтой арга биш, хөгшин бичил уурхайчид огт хэрэглэдэггүй, зарим залуучууд л хааяа ганц ашигладаг. Гэвч хэрвээ МТ бий болговол интернэт ашигтай байх. Тэд зөвхөн уул уурхай гэлтгүй, бизнесийн талаар мөн мэдээлэл авах боломжтой”. Хэдийгээр энэ нь интернэтийг дэмжээгүй ч МТ-ийн ач холбогдлыг тодотгосон санаа юм. Бусад оролцогчид интернэтэд суурилсан МТ-ийн бас нэг давуу тал нь бичил уурхайчид цаашдаа зайлшгүй компьютер, интернэт ашиглаж сурах хэрэгцээ гарна гэв.

МТ-өөр мэдээлэл дамжуулах давтамжийн талаар бага зэрэг зөрөлдөөнтэй санаанууд гарч ирж байв. Нэлээд олон оролцогч зав зай багатай, давтамжийг тодорхойлох боломжгүй гэв. Гэвч нэг ГЯ-д Facebook-ийг өдөр тутам ашигладаг тул мэдээллийг өдөр бүр шинэчлэх хэрэгтэйг онцолсон.

Ихэнх оролцогч МТ-д мэдээлэл оруулах, шинэчлэх эзэн нь Бичил уурхайчдын нэгдсэн дээвэр холбоо /БУНДХ/ болон ТБУ төсөл гэж үзэж байна. Нэг оролцогчийн хэлснээр хэрвээ Facebook-д суурилбал хүн бүр мэдээлэл оруулах боломжтой болно. МТ-ийг хэрэглэх, мэдээлэл оруулах чадавхийг бэхжүүлэх хүрээнд сургалт явуулж, ухаалаг утас ашиглах зааварчилгаа өгөх нь зүйтэй гэсэн санаа гарч байв.

МТ-ийн мэдээлэл харилцааны стратеги хөгжүүлэх асуудал ФБЯ-ын гол сэдэв байв. Оролцогчид хамгийн түгээмэл бөгөөд тохиромжтой мэдээлэл солилцох арга хэлбэрийг тодорхойлж, дараа нь оноо өгч, эрэмблэн, тус бүрийн давуу ба сул талуудыг нэрлэсэн. Үр дүнг хураангуйлан дараах хүснэгтэд харуулав. Нэг ФБЯ “туршлага судлах аялал”-ыг нэгдүгээрт оруулсан ч өртөг өндөр гэдгийг мөн онцолж байв. Тиймээс хүснэгтэд улаанаар тэмдэглэн, хасах⁷ саналд оруулав.

Бусад арга бол тараах материал, интернэт, ам дамжсан яриа ихэвчлэн гурав дахь сонголтод орж, харьцангуй бага оноо (дунджаар 4.0- 5.5) авсан тул шар өнгөөр тэмдэглэв. Уулзалт, гар утас /мессеж, г.м/, телевиз гэсэн хэлбэрүүд нэг болон хоёрдугаарт эрэмбэлэгдэж, өндөр оноо (дунджаар 6.2 - 7.8) авсан тул хамгийн тохиромжтой арга болох нь харагдаж байна.

⁷Бодит байдалд нийцэхгүй ба өндөр зардалтай.

Хүснэгт 5. ФБЯ-ын оролцогчдын мэдээлэл солилцох тохиромжтой арга хэрэгслийг тодорхойлсон байдал

Аймаг, сум	Мэдээлэл солилцох арга хэрэгсэл						
	Гар утас	Телевиз	Уулзалт	Туршлага судлах аялал	Тараах материал	Ам дамжсан яриа	Интернэт
Баянхонгор, Баян-Овоо	2-р	1-р					3-р
Баянхонгор, Бөмбөгөр	2-р		1-р		3-р		
Дорноговь, Айраг	1-р	3-р			2-р		
Хэнтий, Норовлин	2-р	3-р	1-р				
Сэлэнгэ, Баянгол	2-р		3-р	1-р			
Сэлэнгэ, Мандал	1-р		2-р			3-р	
Төв, Заамар	1-р		2-р			3-р	
Увс, Тариалан	2-р	1-р					3-р
Дундаж оноо (10 хамгийн өндөр)⁸	7.8	7.0	6.2	6.0	5.5	4.5	4.0

Дүгнэлт. Мэдээллийн агуулгын хувьд бичил уурхайн талаар ерөнхий мэдээллээс эхлэн нөхөн сэргээлт зэрэг тодорхой сэдэв хүртэл харилцан адилгүй байна. ТБУ төслөөс зохион байгуулах уулзалтуудад оролцох сонирхолтой ба уулзалт нь сард нэг удаа, ажлын талбарт зохион байгуулагдвал илүү тохиромжтой. ГЯ-аар уулзалтын ач холбогдлыг тодотгосон ч ялангуяа өртөг зардалтай холбоотой үр ашгийг анхаарах нь зүйтэйг онцолсон. Одоогийн зарим хүндрэлийг эс тооцвол интернэтийн хэрэглээг мөн дэмжсэн.

ФБЯ-аар оролцогчид хамгийн тохиромжтой мэдээлэл солилцох арга хэрэгслүүдийг илүү гүнзгийрүүлэн хэлэлцсэн. Тэдний өгсөн саналыг дараах байдлаар дүгнэн харуулж байна.

Хүснэгт6. Мэдээллийн хэрэгслүүдийн арга хэлбэрийг ФБЯ-аар гүнзгийрүүлэн тодорхойлсон байдал

Мэдээллийн хэрэгсэл	Байршил	Хариуцах эзэн	Төвлөрөх газар	Давтамж
 Гар утас	Айраг, Баянгол, Баян-Овоо, Бөмбөгөр, Мандал, Норовлин, Тариалан, Заамар	ТББ, ТБУ төсөл, БУНДХ	--	Долоо хоног тутам
 Уулзалт	Баянгол, Бөмбөгөр, Норовлин, Заамар	ТББ, ТБУ төсөл, БУНДХ	Сумын төв	Сар тутам

⁸ФБЯ-аар гаргаж ирсэн

 Телевиз	Айраг, Баян-Овоо, Тариалан, Норовлин	ТББ, ТБУ төсөл	МҮОНТ Орон нутгийн телевиз TV9 “Малчин”	Сар тутам
 Тараах материал	Айраг, Бөмбөгөр	ТББ	Талбарт	Сар тутам
 Интернэт	Баян-Овоо, Тариалан	ТББ	Facebook Тусгай вэбсайт	Долоо хоногт 2- 3 удаа
 Туршлага судлах аялал	Баянгол	Нөхөрлөлийн ахлагч	Баянхонгор аймгийн Баян- Овоо сум	Жилд хоёр удаа
 Ам дамжсан яриа	Мандал, Заамар	Бичил уурхайчид	--	--

Хамгийн тохиромжтой гурван арга хэрэгсэл нь:

1. Гар утас; ихэнх оролцогч ТББ, ялангуяа ахлагч, ТБУ төсөл болон БУНДХ хариуцах,
2. Уулзалт; дээрхтэй ижил.
3. Телевиз; ТББ, ТБУ төсөл хариуцах ба хамгийн их үздэг суваг нь МҮОНТ, орон нутгийн телевиз, TV9, “Малчин” телевиз.

ФБЯ-аар мөн дараах саналуудыг гаргав. Үүнд:

- Тараах материалыг ТББ бэлтгэн, сард нэг удаа талбар дээр тараах,
- Интернэтэд суурилсан МТ нь Facebook болон бусад вэбсайтыг ашиглах,
- Туршлага судлах аялалыг Баянхонгор аймаг, тэрдундаа Баян-Овоо суманд очиж зохион байгуулах, учир нь тэндхийн бичил уурхайн бүлэг, үйл ажиллагаа нь харьцангуй сайн хөгжсөн гэж үздэг,
- Ам дамжсан яриа мөн нэг сонголт байж болно. Зарим хүн энэ нь найдвар багатай ч маш өртөг багатай, хугацаа хэмнэсэн гэж үзсэн.

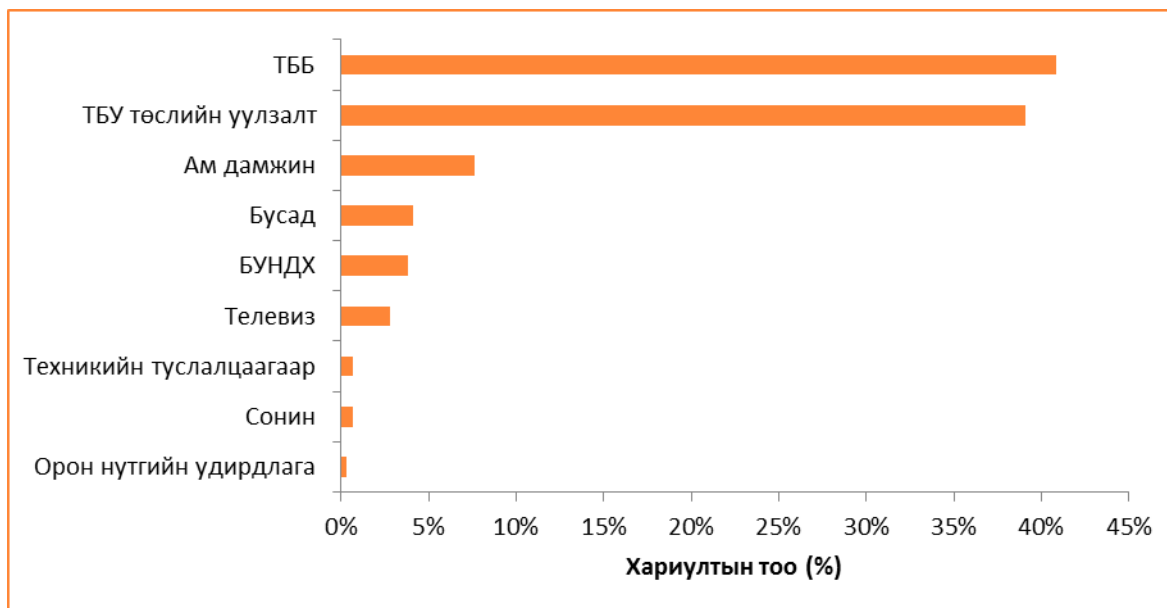
Эдгээр үр дүн, дүгнэлт нь одоогийн бодит нөхцөл байдалд тулгуурласан ба ирээдүйн хэрэгцээ шаардлага, боломжийг арай бага тусгасан болно.

4.4. ТБУ төслийн талаар мэдлэг хандлага

Үр дүн (ерөнхий). Дийлэнх респондент (71,7%) ТБУ төслийг хэдийнэ мэддэг аж. Үүнд:

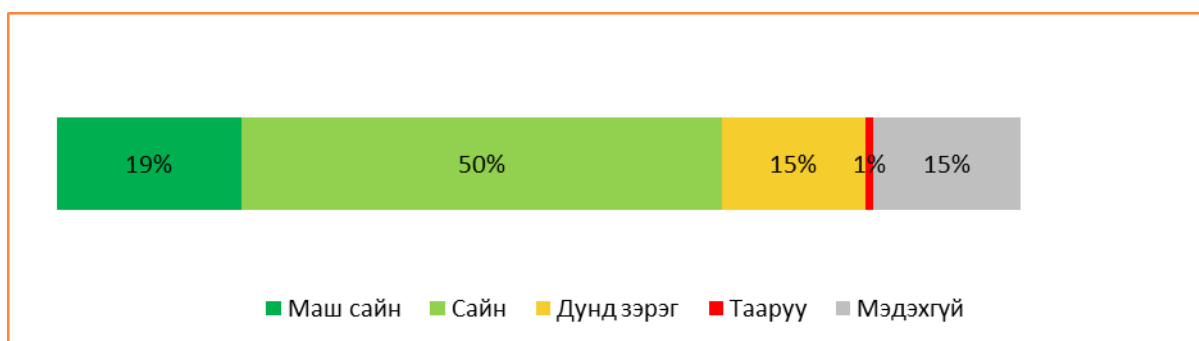
- 28,3% ‘маш сайн мэднэ’
- 43,4% ‘бага зэрэг мэднэ’ эсвэл ‘саяхнаас мэддэг болсон’.

Төслийн талаар анх хаанаас олж мэдсэнийг тодруулбал гол төлөв ТББ, төслийн багаас зохион байгуулсан хурал семинар /тус бүр 40,8 болон 39,1%/ байв.

Дүрслэл8. Асуумжид оролцогчдын ТБУ төслийн талаар сонссон эх сурвалж

ТБУ төслийн талаар мэддэг иргэдийн дунд төслийн талаар эерэг хандлага зонхилж байна. Үүнд 83,9% нь “маш сайн”, “сайн”, “дунд зэрэг” гэсэн хариултууд өгсөн.

Дүрслэл9. ТБУ төслийн талаархи сэтгэгдэл

ТБУ төслийн талаархи сэтгэгдлийг байршлаар нь ялган дараах хүснэгтэд харуулав. Маш цөөн оролцогч төслийг “тааруу”, “маш тааруу” гэж үнэлсэн.

Хүснэгт7. Асуумжид оролцогчдын ТБУ төслийн талаархи сэтгэгдэл, байршлаар.

Аймаг	Сум	Хувь (%)					
		Маш сайн	Сайн	Дунд зэрэг	Муу	Маш муу	Мэдэхгүй
Баянхонгор	Баян-Овоо	13	48	22	0	0	17
	Бөмбөгөр	12	53	23	6	0	6
	Галуут	27	73	0	0	0	0
	Жаргалант	30	65	5	0	0	0
Дархан-Уул	Шарын гол	18	36	0	0	0	46
Дорноговь	Айраг	23	68	5	0	0	5
Дундговь	Хулд	9	33	25	0	0	33
Говь-Алтай	Есөнбулаг	0	70	10	0	0	20
Хэнтий	Норовлин	22	72	0	0	0	6
Сэлэнгэ	Баруунхараа	14	21	29	0	0	36
	Мандал	30	44	17	0	0	9
	Орхонтуул	17	33	33	9	0	8
	Түнхэл	6	12	47	0	0	35
Төв	Заамар	40	25	15	0	0	20
Увс	Тариалан	5	70	5	0	0	20
	Нийт	19	50	15	1	0	15

ТБУ төслийн талаархи сэтгэгдлээ хэрхэн тайлбарласныг дараах дүрслэлд харуулав.

Дүрслэл10.ТБУ төслийн талаархи сэтгэгдлээ тайлбарласан байдал

ФБЯ-д оролцогчид ТБУ төслийн талаар мэддэг хүний тоо бүр ч илүү /90,1%/ бөгөөд тэд төслийг дараах 4 шалгуураар оноо өгч үнэлсэн байна. Үүнд, “хэрэгцээнд нийцсэн эсэх”, “үйл ажиллагаа”, “үр нөлөө”, “орон нутгийн засаг захиргаатай харилцаа уялдаа”. Эдгээр шалгуураар үнэлэхэд 88,4% нь “сайн”, “маш сайн” гэсэн хариу өгсөн.

ФБЯ-ын оролцогчид төслийг дээрх шалгууруудын дагуу хэрхэн үнэлснийг аймаг, сум бүрээр дараах хүснэгтэд харуулав. Тэд 0-5 оноогоор үнэлсэн ба дундаж оноонуудын хооронд тийм ч том ялгаа харагдсангүй.

Хүснэгт8. ФБЯ-ын оролцогчдынТБУ төслийн талаарх үзэл бодол.

Аймаг, сум	Шалгуур				Дундаж
	Хэрэгцээнд нийцсэн эсэх	Үйл ажиллагаа	Үр нөлөө	Орон нутагтай харилцаа уялдаа	
Баянхонгор, Баян-Овоо	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0
Баянхонгор, Бөмбөгөр	5.0	5.0	4.5	4.0	4.6
Дорноговь, Айраг	5.0	5.0	5.0	4.0	4.7
Хэнтий, Норовлин	5.0	4.0	4.5	3.0	4.1
Сэлэнгэ, Баянгол	4.0	4.0	5.0	2.5	3.8
Сэлэнгэ, Мандал	4.0	4.0	4.5	4.5	4.2
Төв, Заамар	4.5	4.0	5.0	4.0	4.3
Увс, Тариалан	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0
Дундаж оноо	4.5	4.3	4.6	3.8	4.3

ГЯ-д оролцогчдоор тусгайлан төслийн талаар санал сэтгэгдэл аваагүй ч 19 хүний дөрөв нь хурал уулзалт, БУНДХ-ын сайн туршлагыг МТ-д тусгах нь зүйтэй хэмээн дурдсан.

Дүгнэлт.ТБУ төсөл нь асуумж болон ФБЯ-ын оролцогчдын дунд нэлээд сайн танигдсан (тус бүр 71,7% болон 90.1%) ба ерөнхийдөө сайнаар үнэлэгдсэн (тус бүр 83,9 and 88,4%). Төслийн талаар ТББ болон төслийн уулзалтуудаас мэдэж авсан. Бичил уурхайчдын дунд сайнаар танигдсан шалтгаан нь сургалт, дэмжлэг, хамтын ажиллагаа аж. Цөөн хэдэн сөрөг хандлага гарсны шалтгаан нь “тогтвортой бус”, “мэдээлэл хангалтгүй” гэсэн байв. Үүнийг тэд илүү мэдээлэл авах хүсэлтэй байдаг ба өргөн хүрээнд сайнаар танигдсан энэхүү төслийг цаашид илүү урт хугацаанд үргэлжлээсэй гэсэн хүлээлттэй байгааг илтгэж болох юм.

5. ЗӨВЛӨМЖ

5.1. МТ-ийн мэдээлэл солилцох аргачлал⁹

5.1.1. Оршил

Асуумж судалгаанд оролцогчдын нас, бичил уурхайд ажилласан туршлага харилцан адилгүй тул судалгаанд өгсөн санал зөвлөмж нь мөн жигд ялгаатай байлаа. Санаа бодлуудыг хүйс, нас, туршлагаар нь харьцуулахад зарим жижиг ч гэсэн статистик ач холбогдол бүхий хамаарлууд ажиглагдсан. Гэвч төслийн баг МТ-г байгуулж, үйл ажиллагаа явуулахдаа эдгээр холбоо хамаарлыг харгалзаж үзэх нь зүйтэй гэж зөвлөж байна.

Танилцуулга. Судалгааны тайлангийн эхний хувилбарт санал болгосон зөвлөмжийг /ухаалаг утас болон тусгай Facebook хуудас зэрэг вэбэд суурилсан арга хэрэгслийг дэмжсэн/ төслийн баг хүлээн зөвшөөрсний дагуу уг зөвлөмжийг энэхүү Эцсийн тайланд дэлгэрүүлэн боловсруулав. Төслийн МТ бий болгоход дараах мэдээлэл солилцох арга хэлбэрийг санал болгож байна.

Илүү дөхөм болгох үүднээс мэдээлэл солилцох арга хэлбэрийг аль болох тодорхой бүтцэд оруулахыг зорилоо. Зарим нэг бүрэлдэхүүн хэсэг, тухайлбал “төсөв”, “хуваарь” зэрэг нь ТБУ төслийн багийн өгөх мэдээлэлд үндэслэнэ.

Судалгааны үеэр авсан зарим гэрэл зургийг Хавсралт 11-д оруулав.

5.1.2. Одоогийн нөхцөл байдал.

Бичил уурхайчид нас, хүйс, бичил уурхайд ажилласан туршлага, мэдээлэл авдаг суваг, авах хүсэлтэй байгаа мэдээлэл зэргээрээ харилцан адилгүй байв. Гэсэн хэдий ч, ач холбогдол бүхий дараах хоёр санаа гарч ирсэн. Үүнд:

- Уулзалтыг нэлээд их дэмжсэн,
- Ухаалаг утас /мөн интернэт/-ны хүртээмж хэрэглээ хязгаарлагдмал.

Эхнийх нь ТБУ төслийн үйл ажиллагааны цар хүрээ, үр нөлөөтэй холбоотой ба яваандаа ухаалаг утас хэрэглэх боломжтой гэдгийг илтгэж байна. Ухаалаг утас нь бичил уурхайчдын дунд тийм ч их ашиглагддаггүй ба ийм төрлийн утас хэрэглэхийг дэмжиж урамшуулах нь зүйтэй. Мөн мэдээлэл солилцох хамгийн зардал багатай арга гэдгийг аажим ойлгуулах нь зүйтэй юм.

5.1.3. Зорилт; ТБУ Төсөл.

‘Төслийн мэдээлэл солилцох аргачлал нь системтэй байж байж үр дүн нь илүү бодитой болох юм. Хамгийн үр дүнтэй мэдээлэл солилцох арга нь хоёр урсгалтай буюу “өгөх - авах” гэсэн зарчимд тулгуурлах ба хэд хэдэн элементээс тогтсон, тухайн нөхцөл байдалд хариу өгөхөд чиглэгдсэн байх ёстой. ТБУ төслийн төлөвлөлтийн үе шатанд /Хавсралт 5/ хийгдсэн

⁹Нийтлэг философи, ‘аливааг хийх нийтлэг арга зам’ эсвэл ‘эхний санал’ гэж тодорхойлно.

мэдээлэл солилцох санаачилгуудын талаар хийгдсэн судалгаагаар нь мэдээллийн арга хэрэгслүүдийг цогцоор нь хөгжүүлэх нь хамгийн амжилтай гэдэг нь харагдсан. Эдгээр нь вэбсайт, олон нийтийн мэдээллийн группууд, мэргэжилтэн солилцох, туршлага солилцох аялал, сургалт, бичил уурхайн талаарх хурал семинар аж.

Эдгээр арга хэрэгсэл нь сүлжээ холбоог бэхжүүлэх, чадавхийг бэхжүүлэх, үзэл бодлын өөрчлөлт шинэчлэл авчрахад чиглэгдсэн байна. МТ гэдэг нь эдгээр арга хэрэгслийг уялдуулан идэвхитэй ажиллуулах явдал ба төрөл бүрийн аргыг хослуулна гэдэг өөрөө үр дагавар болж байна. Судалгаагаар мөн бичил уурхайчдын дунд мэдээлэл солилцох санаачилгууд /UNDP, UNEP, IADB, Дэлхийн банк, OECD/ хийгдэж бодлогод нөлөөлөх хүчин чармайлт бий болж буйг онцолсон ба эдгээр нь тодорхой нэг асуудлуудаар хязгаарлагдсан байна. Аль ч санаачилга нь бичил уурхайчдын дунд жинхэнэ МТ бий болгох хүртэл хөгжөөгүй.¹⁰

5.1.4. Мэдээлэл солилцох боломжит аргууд.

Хэдийгээр радио хүртээмжтэй, удаан ашиглагддаг ч бичил уурхайчдын дунд тийм ч түгээмэл биш. Телевиз хамгийн түгээмэл ба хоёр сувгийг хамгийн ихээр үздэг аж. Тиймээс, цаашдаа бичил уурхайчдад телевизээр дамжуулан /илүү/ мэдээлэл түгээхийг тэд ихээр дэмжсэн. Гэвч телевизээр нэвтрүүлэг бэлтгэж цацах /ТББ-ын үйл ажиллагаа, хурал семинар, г.м./ нь нэлээд өртөг ихтэй арга юм.

Хүснэгт9. Мэдээлэл солилцох аргуудын шинж чанарыг хураангуйлсан байдал

Зүйл	Шинж чанар	Давуу тал	Сул тал
Радио	Уламжлалт (хуучирсан) технологи, бусад хэрэгслүүдээр солигдож байгаа	Өргөн тархсан	Харьцангуй үнэтэй, хоёр талын харилцаа хязгаарлагдмал
Телевиз	Өндөр технологи (ухаалаг биш бол).	Өргөн тархсан	Өртөг ихтэй, хоёр талын харилцаа хязгаарлагдмал
Уулзалт (туршлага судлах аялал)	Тогтвортой, найдвартай	Түгээмэл, хоёр талын харилцаа сайтай	Өртөг ихтэй (ойролцоогоор 2,7 сая төг), оролцогчдын тоо хязгаарлагдмал тул үр нөлөө бага хүрээг хамарна
Утас (энгийн гар утас)	Өндөр технологи (ухаалаг биш бол).	Өргөн тархсан, өртөг багатай	Limited capacity and limited scope for interaction.
Утас (ухаалаг утас)	Орчин үеийн технологи	Өртөг багатай, багтаамж их, хоёр талын харилцаа хөгжүүлэх боломжтой, өргөн тархах боломжтой	Not (yet) widespread.

Үүний адилаар, ТБУ төслөөс зохион байгуулах уулзалт бас нэлээд дэмжигдсэн. Уулзалтын бэлтгэл болон давтамжаас хамаарч ирээдүйд урт хугацаанд тогтвортой хэрэгжүүлэхэд өртөг өндөр маш өндөр гарна. Гэсэн ч энэ аргыг дунд үе шат хүртэл түр хугацаанд хэрэгжүүлж болох юм.

¹⁰ ТБУ төслийн саналаас ишлэв

5.1.5. Зорилт

Санал болгож буй мэдээлэл солилцох аргачлал нь аажмаар мэдээллийн арга, агуулгын хувьд хувьсан өөрчлөгдөхөд чиглэнэ. Үүнд:

- Оролцогч талуудын мэдээлэлтэй харьцах чадвар, чадавхийг сайжруулах,
- Мэдээллийн чанар, багтаамжийг дээшлүүлэх,
- Өртгийг багасгах,
- Мэдээлэл ашиглалтыг нэмэгдүүлэх.

Санал болгож буй мэдээлэл солилцох аргачлал нь яваандаа уулзалтаас ухаалаг утас ашиглалт руу шилжихэд чадавхийг бэхжүүлэхэд чиглэх нь зүйтэй. Үүний зэрэгцээ мэдээллийн агуулга мөн хөгжиж явах юм.

5.1.6. Мэдээлэл хүлээн авагчид

Мэдээлэл солилцох аргачлалын гол зорилтот бүлэг нь Монголд үйл ажиллагаа явуулж буй бичил уурхайчид юм. Монголын бичил уурхайчдын туршлага олон улсын түвшинд ашиглагдах төлөвтэй байгаа ба донор байгууллагууд өөр улсад хэрэгжиж буй үүнтэй ижил санаачилгыг дэмжиж байна.

5.1.7. Гол мессеж

МТ-д тусгах гол мэдээлэл уул уурхайн талаарх ерөнхий мэдээллээс эхлээд компьютерийн хэрэглээ хүртэл харилцан адилгүй байна. 4-р хэсэгт дурдсан мэдээллийн хэрэгцээнд үндэслэн дараах хүснэгтийг боловсруулав.

Хүснэгт 10. МТ-ийн уулзалтаар хөндөх сэдвүүд

Бичил уурхайн ерөнхий мэдээлэл	Мэргэжлийн уурхай эрхлэх аргууд (тунаах, гүнийн уурхай)	Уул уурхайн инженер
	Бусад орон дахь бичил уурхайн туршлага	Уул уурхайн инженер
	Ашигт малтмал боловсруулах: шинэ технологи	Баяжуулалтын инженер
Албан ёсны зөвшөөрөл авах	Уул уурхайн талаар хэрэгжүүлж буй ЗГ-ын бодлого: уурхайн лиценз авах	Хууль
	Түншлэл, байгууллага байгуулах: Дорноговийн Айраг, Баянхонгорын Жаргалант /Байдраг/-ын жишээ	Бизнес
	Мөнгө санхүүгээ зохистой зарцуулах – хадгаламж, татвар, даатгал	Бизнес
Эрүүл аюулгүй ажиллагаа Байгаль орчин хамгаалах	Уул уурхайн аюулгүй ажиллагааны хэрэгсэл, туршлага	Уул уурхайн инженер
	Уурхайн хог хаягдлын менежмент	Байгаль орчин
	Нөхөн сэргээлт: Баянхонгорын Галуутын туршлага	Байгаль орчин
Технологитой танилцах	Ундны усны эх үүсвэрийг хамгаалах, ашиглах	Байгаль орчин
	Зөөврийн компьютер, ухаалаг утас ашиглах, тэдгээрийн ач холбогдол	Мэдээлэл технологи

Технологитой танилцах сургалт мэдээллийн гол агуулга:

- Ухаалаг утас нь хамгаалах хувцас, өрөмдлөг зэрэг уурхайн үйл ажиллагаанд чухал хэрэгсэл,
- Ухаалаг утас нь өндөр ач холбогдолтой бөгөөд өртөг багатай.

5.1.8. Хэрэгжилт (үе шаттай)

MT-ийг дараах хоёр үе шаттайгаар хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

Нэг. Бичил уурхайчдын одоогийн нөхцөл байдалд тохируулах. Тухайлбал, нас, хүйс, туршлага зэрэг хүн ам зүйн үзүүлэлт, мэдээллийн хэрэгцээ, эх үүсвэр /83 нь ухаалаг утасгүй, 27 нь ухаалаг утастай, Facebook ашигладаг/ зэргийг харгалзах.

Хоёр. 2018 онд ТБУ төслийн 4-р үе шат дуусахаас өмнө MT-ийг өөр хэлбэрт шилжүүлэхэд чиглэнэ. Тухайлбал, мэдээллийн хэрэгцээ, хүртээмж /ухаалаг утас, бусад вэбсайт, г.м./ зэрэг нь өөрчлөгдөнө.

Бичил уурхайчдын гуравны хоёр нь ухаалаг утасгүй ба ухаалаг утастай хүмүүс утсаа бүрэн ашиглаж чаддаггүй. MT-ийн онлайн суурьтай бүтцийг илүү үр дүнтэй хэрэгжүүлэхийн тулд компьютер, ухаалаг утас /интернэт орох/ ашиглаж чаддаг хүмүүсийн тоог нэмэгдүүлэх шаардлага тулгарна. Түүнчлэн MT-ийн тогтвортой байдлыг хангахын тулд төслийн уулзалтуудыг яваандаа зогсооход чиглэнэ.

MT-ийн мэдээлэл солилцох аргачлалыг хэрэгжүүлэхэд дараах хоёр үе шатыг дамжина. Үүнд:

1. Одоо явуулж буй уулзалтуудыг /бусад арга/ ашиглан ухаалаг утас /Facebook/-ыг танилцуулж, хэрэглээг хөхүүлэн дэмжиж, компьютер ашиглах сургалт хийх.
2. Үйл явцад мониторинг хийж, жил тутам үр дүнг хэмжих /ухаалаг утасны худалдан авалт, хэрэглээ, компьютер дээр ажиллах чадвар, MT-ийн ач холбогдлын талаар үзэл хандлага зэргээр/

2018 он гэхэд ухаалаг утасны хэрэглээ одоогийн түвшнээс нэлээд өөрчлөгдсөн байна. 2015 онд 27% байгаа бол 2018 онд 83%-д хүргэх.

Уулзалтууд нь дараах давтамжтай хийгдэнэ. Үүнд:

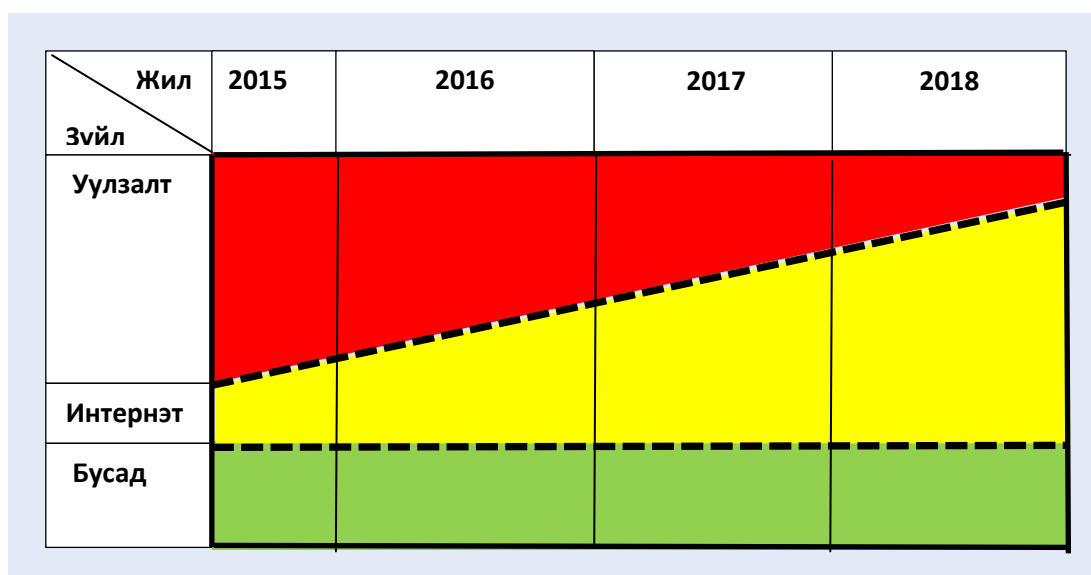
- 1 дэх жил – сар тутам
- 2 дахь жил– улирал тутам
- 3 дахь жил – хагас жил тутам

Төслийн 1 ба 2 дахь жилд онолын мэдлэгийг /бичил уурхайн талаар ерөнхий мэдээлэл, албан ёсны зөвшөөрөл авах, г.м. /зөвхөн онлайн хэлбэрээр өгөх боломжтой. Аюулгүй ажиллагаа, байгаль орчин зэрэг практик мэдлэгийг уулзалтаар өгч болно. Уулзалтын тоог багасгах хуваарийг дараах хүснэгтэд харуулав.

Хүснэгт 11. Мэдээдэл өгөх уулзалтыг онлайн МТ-д шилжүүлэх хуваарь

Сэдэв	Сургалтын байршил		
	1 дэх жил (сар тутам)	2 дахь жил (улирал тутам)	3 дахь жил (хагас жил тутам)
Бичил уурхайн ерөнхий мэдээлэл	Уулзалт	Онлайн	Онлайн
Албан ёсны зөвшөөрөл авах	Уулзалт	Онлайн	Онлайн
Эрүүл аюулгүй ажиллагаа	Уулзалт	Уулзалт	Уулзалт
Байгаль орчин хамгаалах	Уулзалт	Уулзалт	Уулзалт
Технологийн мэдлэг	Уулзалт	Шаардлагатай бол үргэлжлэх	Шаардлагатай бол үргэлжлэх

Уулзалт болон онлайн хэлбэрээр олгох мэдээллийн агууламжийн хувийг дараах дүрслэлд багцлав.

Дүрсдэл 11. Уулзалтад суурилсан МТ-ийг интернэт төвтэй болгох шилжилт

Интернэт, ухаалаг утас ашиглах чадавхи харилцан адилгүй тул МТ нь уулзалт, баримт бичиг, интернэт, гар утас гэсэн дөрвөн арыг хослуулсан хэлбэртэй байна. Мэдээлэл солилцох аргачлалыг дараах хүснэгтэд хураангуйлав.

Хүснэгт 12. Санал болгож буй МТ-ийн ерөнхий дүр зураг

Үйл ажиллагаа	Дэлгэрэнгүй
Уулзалт зохион байгуулах	1 дэх жил–сар тутмын уулзалт 2 дахь жил – улирал тутмын уулзалт 3 дахь жил - хагас жилийн уулзалт
Бичиг баримт тараах	Уул уурхайн сэдэвтэй сургалтын гарын авлага Уулзалтаас ирсэн санал хүсэлтийн хураангуй
Facebook-ээр мэдээлэл түгээх	Уулзалтын зар түгээх Уул уурхайн асуудлаархи хэлэлцүүлэг МТ-ийн вэбсайт руу холбогддог линк
МТ-д зориулсан тусгай вэбсайтаар мэдээлэл түгээх	Мэргэжилтнүүдийн боловсруулсан дэлгэрэнгүй мэдээлэлтэй Хэлэлцүүлэг явуулах форумтай
Гар утсаар мессеж түгээх	Уулзалтын зар түгээх Бичил уурхайчидтай шууд холбоо барих боломжтой
Бичил уурхайчдын ТББ-ын мэдээлэл харилцаа хариуцсан хүмүүст сургалт явуулах	ШХА болон бичил уурхайчдын холбоо харилцааны гол хэрэгсэл

МТ-ийн уулзалтууд.

Уулзалт нь мэдээлэл дамжуулах гол арга хэрэгсэл байна. Уулзалт нь дунджаар хагас өдөр үргэлжлэх ба дараах асуудлуудыг хамарсан байна. Үүнд:

- 2 x 90 минутын уул уурхайн сэдэвтэй танилцуулга
- 1 x 15 минутын МТ төслийн талаархи танилцуулга
- 1 x 15 минутын техник технологитой танилцах, багийн дасгал ажил
- 1 x 30 минутын асуулт, хариултын үе шат.

Нэг уулзалтанд ойролцоогоор 25 хүн оролцох ба дараах гол оролцогч талуудыг багтаасан байна. Үүнд:

- 1 x ШХА-ийн томилсон бичил уурхайн мэргэжилтэн
- 1 x ШХА-ийн туслах ажилтан
- 1 x бичил уурхайчдын ТББ-ийн мэдээлэл харилцаа хариуцсан хүн
- Бичил уурхайн нөхөрлөлийн ахлагч нар
- Байгаль орчны мэргэжилтэн /уулзалтын сэдвээс хамаарч/
- Орон нутгийн удирдлагын төлөөлөл /уулзалтын сэдвээс хамаарч/

Техник техонлогитой танилцах хэсэг нь интернэт ашиглан цаг агаарын мэдээтэй хэрхэн танилцах, вэбсайт руу яаж орох, зураг хэрхэн авах зэрэг практик ажлууд орно. Эдгээр нь багийн ажлуудад үндэслэх ба таван хүн дундаа нэг зөөврийн компьютер, ухаалаг утас ашиглана. 25 оролцогчтой уулзалтын хувьд ШХА нийт таван төхөөрөмжөөр хангана гэсэн үг. ШХА-ийн бодлогоос хамаарч эдгээрийн гурав нь ухаалаг утас, хоёр нь зөөврийн компьютер эсвэл таблет байж болох юм.

Цаг хугацаа өнгөрөх тусам мэдлэгийн төвийн уулзалтанд оролцох хүмүүсийн компьютерийн мэдлэгийн түвшин өөр өөр болж болно. Учир нь өмнөх уулзалтанд хамрагдсан оролцогч дараагийн уулзалтанд оролцохгүй харин шинэ (шинэ бичил уурхайч) бичил уурхайч оролцох хүсэлтэй байх магадлалтай. Үүнтэй холбоотойгоор, танилцуулах сургалт болон илүү нарийвчилсан

технологийн сургалтууд хийгдэх шаардлага гарах ба/эсвэл цаг хугацаа өнгөрөх тусам “давтан сургалт хийх, өмнөх сургалтаа залруулах” нь тохиромжтой байж болох юм. Уулзалт зохион байгуулж буй төлөөлөгч эсвэл байгууллага нь учирч болох бүх магадлалуудыг илрүүлж түүнийгээ шийдвэрлэх, тухайн уулзалтыг “сайн” менежменттэй зохион байгуулах явцыг бүрдүүлэх шаардлагатай юм (богино хугацаанд). Харин урт хугацаанд бол технологийн сургалтыг мэдлэгийн төвийн мониторингийн судалгааны нэг хэсэг болгон үр нөлөөг хянаж байх нь зүйтэй. Мониторингийн судалгаа нь мөн уулзалтын явц, агуулга зэргийг үнэлэх, томоохон өөрчлөлтүүдийг тодорхойлох ач холбогдолтой юм.

Уулзалтыг сумын төвд зохион байгуулах нь илүү тохиромжтой гэж үзэж байна. Энэ нь уулзалт зохион байгуулахад шаардлагатай хангамж, тохижилтын асуудлыг шийдэхэд илүү дөхөм. Энэ тохиолдолд талбар дээр голчлон ажилладаг эрчүүдээс илүү гэрийн эзэгтэй нар түлхүү оролцох магадлалтай юм. Гэвч бичил уурхай ихэвчлэн гэр бүлийн бизнес байдаг тул эмэгтэйчүүдэд уулзалтаар мэдээлэл өгч, тэд эрэгтэйчүүдээ цааш мэдлэгээ түгээх боломжтой.

Уулзалтыг ШХА, ТББ-ын мэдээлэл харилцаа хариуцсан гишүүн болон нөхөрлөлийн ахлагч нар хамтран зохион байгуулах боломжтой. Энэ талаар дараах хүснэгтэд дэлгэрүүлэв.

Хүснэгт 13. Уулзалтын зохион байгуулалт

Хугаца	Дэлгэрэнгүй	Хариуцах эзэн
Уулзалтын өмнө	Нөхөрлөлийн ахлагч нартай ярих - уулзалтаас 2 долоо хоногийн өмнө	ТББ-ын мэдээлэл харилцаа хариуцсан гишүүн
	Бичил уурхайчидтай холбогдох	Нөхөрлөлийн ахлагч
	Уулзалтаас 2 өдрийн өмнө нөхөрлөлийн ахлагч руу мессеж бичиж сануулах	ТББ-ын мэдээлэл харилцаа хариуцсан гишүүн
	Сумын төвд уулзалт болох газрыг зохион байгуулах	ТББ-ын мэдээлэл харилцаа хариуцсан гишүүн
Уулзалтын үеэр	Уулзалтын үр дүнг бэлтгэх	ШХА
Уулзалтын дараа	Үр дүнг онлайн хуудсанд тавих	ШХА
	Гарын авлага бэлтгэх	ШХА
	Холбогдох мэдээллийг хаанаас авах талаар бичил уурхайчдад мэдэгдэх	ТББ-ын мэдээлэл харилцаа хариуцсан гишүүн

МТ-ийн уулзалтын хөтөлбөрийн жишээг доорхи хүснэгтэд харуулав.

Зорилго:	Монгол дахь бичил уурхайн өнөөгийн нөхцөл байдал, цаашдын хөгжлийн хандлагын талаар мэдээлэл өгөх
Оролцогчид:	ШХА-ийн мэргэжилтэн #1 - бичил уурхайн мэргэжилтэн ШХА-ийн туслах ажилтан #1 Сумын бичил уурхайчдын ТББ-ын төлөөлөл #1 Бичил уурхайн нөхөрлөлийн ахлагч нар Бичил уурхайчид
Хаана, хэзээ:	4 цаг Сумын төв,
Авчрах зүйлс:	Бал, дэвтэр
Хөтөлбөр:	

Бичил уурхайн талаар ерөнхий мэдээлэл (90 минут)

- Гүний уурхайн арга
- Тунаах арга
- Ашигт малтмал боловсруулах
- Бусад газрын сайн туршлага

Албан ёсны зөвшөөрөл авах тухай (90 минут)

- Уул уурхайн ЗГ-ын бодлого – уурхайн лиценз хэрхэн авах
- Түншлэл, байгууллага хэрхэн байгуулах
- Мөнгө санхүүгийн удирдлага

Бичил уурхайчдын МТ (15 минут)

- МТ байгуулах үндэслэл
- МТ орон нутагт хэрхэн хэрэгжих тухай

Багийн ажил – техник технологи ашиглах (15 минут)

- Ухаалаг утас, зөөврийн утас ашиглах практик дадлага.

Асуулт, хариулт (30 минут)

Дүрслэл 12. МТ-ийн уулзалтын хөтөлбөрийн жишээ

Баримт бичиг

МТ-ийн уулзалтын үр дүнг тусгасан гарын авлагыг уулзалт бүрийн дараа эцэслэн гаргаж, бичил уурхайчдад түгээнэ. Уг нь уулзалт бүрийн дараа гарын авлагыг түгээх нь зөв боловч бодит байдалд нийцүүлэн, дараачийн уулзалтаар тараахаар төлөвлөж болно. Гарын авлагыг ШХА бэлтгэж гаргах юм.

Интернэт

Ухаалаг утасны хэрэглээ одоогоор бичил уурхайчдын дөнгөж дөрөвний нэгийг эзэлж байгаа ч энэ хувийг цаашид тогтвортой нэмэгдүүлэхийг зорино. Ухаалаг утас ашиглах нь өртөг багатай, уян хатан тул Facebook хуудас, МТ-ийн вэбсайт ажиллуулахыг санал болгож байна.

Онлайн МТ-ийн үндсэн мэдээлэл нь МТ-д зориулсан тусгай вэбсайтад тавигдана. Гэсэн хэдий ч нийтлэг хэлэлцүүлэг, олон нийтэд хандсан үйл ажиллагаануудад Facebook хуудас ашиглана. Энэхүү хуудас нь МТ-ийн вэбсайттай тусгай линкээр холбогдсоноор иргэд илүү дэлгэрэнгүй мэдээллийг олж авах боломжтой болно.

МТ-ийн вэбсайтад мэргэжилтэн, орон нутгийн иргэд, орон нутгийн удирдлага дэрэг бичил уурхайд шууд бусаар холбогддог хүмүүс ч мөн орох боломжтой байна. Вэбсайт нь олон нийтийн хэлэлцүүлэг явуулдаг форум хэсэгтэй байна. ШХА-ийн төлөөлөл Facebook болон МТ-ийн вэбсайтыг ажиллуулж өндөр чанартай мэдээлэл тавьж ажиллана.

Эцэст нь, ШХА онлайн МТ-ийг бий болгохдоо зорилтот байршлуудын интернэтийн хурдыг мөн харгалзаж үзэх нь зүйтэй. Судалгаанд хамрагдсан талбаруудын интернэтийн хурд /мэдээлэл оруулах ба татах/-ны талаар мэдээллийг Хавсарлт 12-т орууллаа.

Гар утас

ФБЯ-аар гар утас ашиглах нь мэдээлэл түгээх хамгийн түгээмэл бөгөөд тохиромжтой арга гэж тодорхойлогдсон. Гэвч гар утаснымессеж нь мэдээллийн чанар, багтаамжийн хувьд хязгаарлагдмал юм.

Гар утсыг уулзалтын зар түгээх, сануулга илгээхэд ашиглахад тохиромжтой. ТББ-ын мэдээлэл харилцаа хариуцсан гишүүн нь гишүүддээ мессеж болон дуудлага ашиглан уулзалтын зар мэдээлэх боломжтой. Мөн, уулзалт бүрийн дараа тухайн уулзалтаар өгсөн мэдээллийг хаанаас авч болохыг мэдээлэх боломжтой.

ТББ-ын мэдээлэл харилцаа хариуцсан гишүүдийн сургалт

Уулзалтын үр дүнг нэгтгэж, онлайн МТ-д мэдээлэл оруулахад дэмжлэг болох үүднээс сум бүрт бичил уурхайчдын ТББ-аас нэг нэг мэдээлэл харилцаа хариуцсан гишүүнийг сонгон, сургалтанд хамруулна.

Эдгээр гишүүдэд зориулсан нэг өдрийн сургалтыг Улаанбаатар хотод зохион байгуулна. Сургалтаар компьютерийн мэдлэг, түүнийг бусдадаа хэрхэн түгээх зэрэг ур чадваруудыг эзэмшүүлэхийг зорино.

ШХА үүнд тохиромжтой компьютерийн лаборатори олж, мэдээлэл технологийн болон мэргэжлийн сургагч багш нарыг урьж оролцуулна. Энэхүү сургалтын хөтөлбөрийн жишээг доорхи дүрслэлд харууллаа.

Зорилго:	Оролцогчдын компьютерийн мэдлэгийг дээшлүүлж, энэхүү мэдлэгийг бусдадаа хэрхэн түгээх ур чадвар эзэмшүүлнэ.
Оролцогчид:	ШХА-ийн мэдээлэл технологийн мэргэжилтэн ШХА-ийн мэргэжлийн сургагч багш нар ТББ-уудын мэдээлэл харилцаа хариуцсан гишүүд
Хаана, хэзээ:	Бүтэн өдөр Улаанбаатар хотод
Авчрах зүйлс:	Бал, дэвтэр
Хөтөлбөр:	Хичээл 1: Компьютерийн сургалт (2 цаг) Хичээл 2: Онлайн харилцаа, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл /social media/ ашиглах (1.5 цаг) Хичээл 3: Сургалт явуулах тухай (1 цаг) Дадлага: Бусад гишүүддээ компьютерийн сургалт явуулах дадлага ажил (0.5 цаг) Санал хүсэлт, асуулт хариулт (0.5 цаг)

Дүрслэл13. Мэдээлэл харилцаа хариуцсан гишүүдийн сургалтын хөтөлбөрийн жишээ

5.1.9. Сурталчилгаа.

МТ-ийн талаар тодорхой хэмжээний сурталчилгаа хийснээр үүнийг байгуулах, хэрэгжүүлэх, ажиллуулах явц илүү үр дүнтэй байх болно. Үүнийг ШХА үндэсний түвшинд олон үйл ажиллагаагаараа дамжуулан хэдийнэ эхлүүлсэн ба одоо МТ-д мөн чиглүүлэх нь зүйтэй. Сум бүрт ТББ-ын мэдээлэл харилцаа хариуцсан гишүүдээр дамжуулан сурталчилгааны ажил явуулах боломжтой.

5.1.10. Төсөв.

Санал болгож буй мэдээлэл харилцааны аргачлалыг судалгаанд хамрагдсан 15 суманд нийтэд нь нэвтрүүлэхийн тулд гурван жилийн хугацаанд нийт 270 уулзалтыг бэлтгэн зохион байгуулах шаардлагатай болно.

Зүйл	1 дэх жил	2 дахь жил	3 дахь жил
Уулзалт (тоо)	180	60	30
Зардал (сая, төг)	486	162	81

Нэг уулзалтын зардал дундажаар 2,8 сая төгрөг ба нийт 270 уулзалтын зардал 756 сая төгрөг болж байна. Уулзалтын зардалд сургагч багш/мэдээлэл өгөх мэргэжилтэн /туслах ажилтан/-ий Улаанбаатараас очих аяллын зардал багтсан боловч талбарт ажиллах хугацааны зардлыг оруулаагүй болно.

Хүснэгт 14. Нийтлэг уулзалт хийх дундаж зардлын тооцоолол

Үйл ажиллагаа	Төг/нэгж	Нэгж	Тоо хэмжээ	Нийт (Төг)
Замын зардал	250,000	Нэг тал	4	1,000,000
Томилолт	80,000	Хүн/өдөр	6	480,000
Зууш	18,000	Хүн	30	540,000
Тээврийн зардал	250,000	Хүн	1	250,000
Байр түрээс	100,000	Өдөр	1	100,000
Хэвлэлийн зардал	200,000	Багц	1	200,000
Бичиг хэрэг	8,000	Хүн	30	240,000
Total				2,810,000

Мэдээлэл харилцаа хариуцсан гишүүдийн сургалт /15 сум бүрээс нэг нэг оролцогч/ нь жилд дор хаяж нэг удаа тэднийг Улаанбаатарт авчрахаар төлөвлөгдсөн болно.

5.1.11. Хуваарь.

Санал болгож буй мэдээлэл харилцааны аргачлалыг судалгаанд хамрагдсан бүх 15 суманд хэрэгжүүлэх эсэхээс үл хамааран эхлээд богино хугацааны туршилт уулзалтыг аль нэг талбарт нь хийж, туршилт хэр амжилттай хийгдсэнээс хамаарч бусад талбаруудад нэвтрүүлэх нь зүйтэй.

5.1.12. Мониторинг, үнэлгээ.

Ямар нэгэн интервенц хийх бүрт ахиц дэвшлийг үнэлж, туршилтаас эхлэн үе шаттайгаар хэрэгжүүлэх нь МТ-ийн үнэлгээний хүрээг нэмэгдүүлэх сайн талтай.

5.2. ТБУ Төсөл (4-р үе шат)

ТБУ төсөл нь зорилтот бүлгийн дунд нэлээд сайн танигдсан ба ихэнх нь эерэг хандлагатай байна. Одоо хэрэгжиж буй 4-р үе шат нь хэдэн үе шат бүхий удаан хугацааны интервенцийн сүүлийн шат юм.

Хугацаа	ТБУ төсөл
2005-2007	Чиглэл олгох
2007-2010	II
2011-2014	III

Төслийн сургалт, дэмжлэг, хамтын ажиллагааны үр нөлөө ийнхүү сайшаагдаж буй энэ үед оролцогч талуудын дунд цаашдын ирээдүйн талаар санаа зовних асуудал гарч ирж байж болох юм. Гэвч тодорхойлолт ёсоор төслийн хугацаа хязгаартай тул төслийн 4-р үе шатанд МТ-өөр дамжуулан хийсэн ажлуудынхаа тогтвортой байдлыг хангах томоохон арга хэмжээнүүд авч болохоор байна. Тиймээс ТБУ төсөл /4-р үе шат/ МТ-ийг байгуулахдаа одоо хүртэл хийгдсэн ажлуудыг үргэлжлүүлэх боломжийг бүрдүүлэхэд чиглэх нь зүйтэй хэмээн зөвлөж байна.

ХАВСРАЛТ 1. ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Он сар өдөр	Үйл ажиллагаа
3 сарын 27	Гэрээ байгуулах талаар албан бус мэдээ хүлээн авсан
3 сарын 30	ТБУ 4-р шатны төслийн багтай уулзалт хийсэн
3 сарын 31	Захиалагчтай гэрээ байгуулсан
4 сарын 3	Төсөл эхэлсэнтэй холбоотой эхний уулзалт хийгдсэн. Хэрэглэгдэхүүн боловсруулж эхэлсэн.
4 сарын 6	Хэрэглэгдэхүүн боловсруулах шатны төслийн багийн уулзалт.
4 сарын 9	Захиалагчид судалгааны хэрэглэгдэхүүнүүдийг танилцуулсан
4 сарын 9	Захиалагчаас судалгааны хэрэглэгдэхүүн дээр санал ирүүлсэн
4 сарын 10	Захиалагчид сайжруулсан судалгааны хэрэглэгдэхүүнийг танилцуулсан
4 сарын 10	Захиалагчаас туршилт судалгаа хийх зөвшөөрөл авсан.
4 сарын 11	Туршилт судалгаа
4 сарын 13	ИРИМ төслийн багийн туршилт судалгааны үр дүнг хэлэлцэх уулзалт
4 сарын 13	Захиалагчид туршилт судалгааны үр дүнг танилцуулсан
4 сарын 14	Захиалагчаас туршилт судалгааны үр дүн дээр хариу авсан. Талбарын ажлыг эхлүүлэх зөвшөөрөл авсан.
4 сарын 16	Талбарын судлаачдын сургалт хийсэн.
4 сарын 17	Судлаачид талбарт гарсан
4 сарын 18	Мэдээлэл цуглуулалт эхэлсэн.
4 сарын 27	Захиалагчид судалгааны эцсийн тайлангийн хүрээг танилцуулсан
4 сарын 28	Талбарын судлаачидтай товч уулзалт хийсэн
4 сарын 29	Чанарын хяналт, мэдээлэл оруулах ажлууд эхэлсэн.
5 сарын 2	Талбарын мэдээлэл цуглуулалт дууссан.
5 сарын 4	Захиалагчтай уулзалт хийсэн
5 сарын 11	Судалгааны эцсийн тайлангийн урьдчилсан хувилбарыг захиалагчид илгээсэн.
5 сарын 15	Судалгааны эцсийн тайлан дээр захиалагчаас санал авсан
5 сарын 19	Судалгааны гол үр дүнгүүдийг танилцуулах уулзалт хийсэн
5 сарын 22	Сайжруулсан судалгааны эцсийн тайланг захиалагчид явуулсан.

ХАВСРАЛТ 2.НОМ ЗҮЙ

Он сар өдөр	Гарчиг
Ай Ар Ай Эм, 2015	Техникийн санал. 16 хуудас
ШХА, 2014? ¹¹	ТБУ төслийн 4-р шат. 23 хуудас. Төслийн бусад баримт бичиг (ТБУ 4-р үе шатны төслийн баримт бичиг*); 1. Хураангуй (хуу 8, 9), 2. Агуулга (хуу 10-15), 3 Үр дүн болон сургамж (хуу 16-18) болон 4. Зорилтууд (хуу 19-30). Дэд сэдэв '4.1.1. Мэдлэг солилцох Мэдлэг солилцох бүрэлдэхүүний онцлогууд'. Мөн Хавсралт 5-ийг хамарсан. (Одоо байгаа мэдлэгийг хэрхэн солилцох тухай судалгаа.)
ШХА, 2014?	Хоёрдугаар хэсэг: ТБУ мэдлэгийн төвийн тухай ойлголт. 4 хуудас Мэдлэгийн төвийн онцлогийг тайлбарласан баримт бичгээс (ТБУ 4-р үе шатны тухай ойлголт) авав.
ШХА?, 2007	Практик хөгжлийг дэмжих хүний эрх дээр суурилсан хандлага: Хөтөлбөрийн гол асуултууд. 4 хуудас “Эрх баригч” болон “үүрэг хүлээгч”-ийн оролцооны төлөвлөх, дизайн, мониторингийн асуудлын талаарх ШХА-ийн хураангуй.
2014	ТБУ жилийн тайлан*
2012	Монгол Улсын Бичил Уурхайн Орон нутаг дах хүний эрхийн тайлан*
2013	Монгол Улсын Бичил Уурхайн Орон нутаг дах хүний эрхийн тайлан*
Хэвлэлийн Хүрээлэн, 2014	Монголын хэвлэл мэдээлэл өнөөдөр. 107 хуудас. Англи ба Монгол Эзэмшигч, хүний нөөц, нэвтрүүлэг цацах, хэвлэн нийтлүүлэх, уншигчид, үзэгчид болон хэвлэл мэдээллийн салбарын (сонин, сэтгүүл, радио, телевиз болон вэбсайт) төрөл бүрийн мэдээллүүдийг судалсан.

*Ажлын удирдамжийн “бусад” гэсэн хэсэгт дурьдагдсан 6 баримт бичгийн нэг баримт бичиг

¹¹ Асуултын тэмдэг нь мэдээлэл үнэн зөв биш байж болохыг илтгэж байна.

ХАВСРАЛТ 3. ТУРШИЛТ СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН¹²

Туршилт судалгааг Төв аймгийн Сэргэлэн суманд хийхээр төлөвлөж байсан боловч ХАМО нар олдохгүй байх магадлалтай гэсэн шалтгаанаар өөрчлөгдсөн. “Монголын бичил уурхайн нэгдсэн дээвэр холбоо” ТББ нь Гүйцэтгэх захиралын тусламжтайгаар үйл ажиллагаагаа өөрчилсөн. Туршилт судалгаа нь Төв аймгийн Борнуур сумын төв дээр болон Харгант нэртэй олборлолтын талбар дээр 4 сарын 11-ны хагассайн өдөр явагдсан. ИРИМ төслийн багийн 6 гишүүд (Төслийн удирдагч, Зохицуулагч, Ахлах судлаач, Талбарын 3 судлаач) туршилт судалгааны үед дараах ажлуудыг зохих хэмжээнд гүйцэтгэсэн. Үүнд:

- 5 оролцогчидтой нэг ФБЯ,
- 2 ганцаарчилсан ярилцлага (ИТХ-ын дарга болон ахлах бичил уурхайчин),
- 12 асуумж.

Зураг14. Борнуур сумын төвд хийгдсэн ФБЯ.

Зураг15. Харгант олборлолтын талбар дах бичил уурхайчид.

Туршилт судалгааны үед төлөвлөгдөөгүй хүндрэлүүд үүссэн, учир нь тухайн өдөр суманд уулзалтууд (Бичил уурхайчдын сагсны тэмцээн, Намын баяр гэх мэт) давхцсантай холбоотойгоор маш их хэмжээний согтуу хүмүүс байсан.

Ганцаарчилсан ярилцлага болон асуумжийн үр дүнг Хавсралт 1 болон 2-т тус тус танилцуулав.

Туршилт судалгааны үр дүн дээр үндэслэн Ганцаарчилсан ярилцлага (2, 7, 9), асуумж (9, 10, 13, 16, 18) гол гол хийгдвэл зохих засварууд орсон.

¹²4 сарын 13-нд ТБУ төслийн багт танилцуулсан

Хавсралт 1. Туршилт судалгааны ганцаарчилсан ярилцлагын үр дүнгүүд.

1. Та компьютерийн мэдлэгтэй юу? Шивэх, и-мэйл бичих, интернэт ашиглах гэх мэт ¹³
A ¹⁴ . Мэдлэгтэй, дээрх бүгдийг чадна. B ¹⁵ . Дунд зэрэг(и-мэйл шалгах, бага зэрэг интернэт ашиглах).
2. Харилцаа холбооны стратеги боловсруулах талаарх таны ерөнхий санал бодол; (а) ерөнхийд нь (б) ялангуяа бичил уурхайчдын дунд? (та байж болохуйц 3 хүртэлх төрлийн мэдээлэл харилцаа холбооны бүрэлдэхүүн/стратегийг нэрлэнэ үү)
A. Уулзалт хэлэлцүүлэг. B. Тогтмол үнэн зөв мэдээлэл өгөх. A. Бичил уурхайчид интернэт ашигладаггүй, уулзалт хийх хэрэгтэй. B. Бичил уурхайчид хангалтай мэдээлэл авч чаддаггүй.
3. Яагаад?
A. Интернэтийн сүлжээ байдаггүй, тиймээс өөр арга бол байхгүй. Заримдаа телевиз үздэг. B. Уулзалт бол хамгийн үр дүнтэй арга. Радио, гарын авлага тараах зэрэг нь үр дүнгүй.
4. Таньд бичил уурхай эрхлэгчидтэй мэдээлэл солилцож байсан туршлага байгаа юу?
A. Уулзалт, сургалтууд хийгддэг байсан. B. Уулзалт хийдэг, мөн утсаар ярьдаг. Анхаарах. Кейс судалгаанд ашиглах боломжтой материал байвал цуглуулах.
5. Бичил уурхайчдад зориулсан мэдлэгийн төв бий болгоход ямар харилцаа холбооны арга хамгийн тохиромжтой вэ?
A. Нүүр тулсан уулзалт, сайн туршлага солилцох, мөн телевизээр сурталчлах B. Уулзалт.
6. Хэрвээ интернэт дээр суурилсан мэдлэгийн төв бий болвол бичил уурхайчдад ямар үр ашигтай гэж бодож байна вэ?
A. Үр ашигтай, хариуцлагатай байх, хариуцлагын талаар мэдээлэл өгөх хэрэгтэй. B. Мөнгө болон цаг хугацаа хэмнэх боломжтой, Бичил уурхайчдад интернэт ашиглах талаар мэдлэг хэрэгтэй.
7. Бичил уурхайчдын интернэт дээр суурилсан мэдлэгийн төвд та хэр тогтмол мэдээлэл хуваалцах боломжтой вэ?
A. Уул уурхай нь хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй салбар, тиймээс бичил уурхайчид бол өөрсдийн ажлынхаа талаар мэдээлэл өгөхгүй. B. Сардаа 1-2 удаа мэдээлэл өгч болно, харин мэдээллийг өдөр бүр авч чадна.
8. Интернэт дээр суурилсан мэдлэгийн төвийн бичил уурхайчдад зориулсан мэдээллийн агуулгыг (ихэвчлэн сайн туршлага) хэн бэлтгэж байх хэрэгтэй гэж бодож байна вэ?
A. Бичил уурхайчдыг ТББ нар төлөөлөх ёстой. Хэрвээ бид тэд нартай гурван талт гэрээ байгуулчихвал орон нутаг мөн мэдээлэл өгөх боломжтой болно. Орон нутаг агуулгыг хөгжүүлэх тал дээр илүү анхаарна. B. Бичил уурхайн нэгдсэн дээвэр холбоо.
9. Бичил уурхайчдын дунд сайн туршлагын ашиглалт хэрэглээг сайжруулахын тулд ямар нэмэлт чадавхи (эсвэл үр чадвар)-ыг нэмэгдүүлэх шаардлагатай вэ?
A. Сургалтын техникийн тал дээр анхаарах B. Хариулт байхгүй

¹³ Судалгаанд оролцогч нь гол мэдээлэгч мөн эсэх.

¹⁴ Мэдээлэгч А, эрэгтэй, ИТХ-ын дарга.

¹⁵ Мэдээлэгч В, эмэгтэй, орон нутагтаа нэр хүнд бүхий бичил уурхайчин.

Хавсралт 2. Туршилт судалгааны асуумжийн үр дүн.

1. Та хэдэн жил олборлолт хийж байна вэ? (жилээр)	2. Та хэдэн настай вэ? (тоогоор)	3. Таны хүйс? (M/F)
1 -ээс 24; дундаж 7.	25 -аас 57; дундаж 35	Эрэгтэй 75

Анхаарах. Хэрвээ 1-р асуултанд 0 гэсэн хариулт өгсөн бол асуумжийг зогсоох.

4. Байршил? (Аймгийн төв, сумын төв)	5. Таны утасны дугаар хэд вэ? ¹⁶
Төв	Борнуут

6а. Та ухаалаг утас ашигладаг уу? (тийм/үгүй)	6б. Хэрвээ тийм бол ямар загварын утас ашигладаг вэ?		
	1. HTC, LeYüivo, LG, Motorola, Ygüikia, Samsung, and Sony	2. iPhone	3. Бусад
Тийм 42	8 ¹⁷	34	0

7. Та ямар үүрэн телефоны хэрэглэгч вэ?¹⁸

Ж-мобайл	Мобиком	Скайтел	Юнител	Бусад ¹⁹
0	33	8	100	0

Анхаарах. 1 болон түүнээс дээш хариулт байж болно.

8. Та дараах ажилд хэр их цаг зарцуулдаг вэ? (өдөрт)

1. Радио сонсох (цаг)	2. Телевиз үзэх (цаг)	3. Интернэт ашиглах (цаг)
Дундаж (2 оролцогчоос) = 2.0	Дундаж (12 оролцогчоос) = 3.6	Дундаж (4 оролцогчоос) = 1.5

Анхаарах. Цаг зарцуулдаггүй бол 0 гэсэн хариулт бичнэ үү. Хэрвээ телевиз гэсэн хариултан дээр 0 гэж хариулсан тохиолдолд 9-р асуултыг алгасна уу. Хэрвээ интернэт дээр 0 гэж хариулсан тохиолдолд 10 болон 11-р асуултыг алгасна уу.

9. Та аль сувгыг тогтмол үздэг вэ?²⁰

1. MYONT	2. TB5	3. Монгол HD TV	4. Боловсрол ТВ	5. SBN	6. UBS	7. TB9	8. Эх орон ТВ	9. MN25	10. НТВ	11. TB8	12. Ийгл ТВ	13. Орон нутгийн ТВ	14. Байхгүй	15. Бусад Маличн, ETV, Movie box
83	0	0	25	8	25	33	17	8	0	0	8	0	0	42

Анхаарах. 3 хүртэлх хариулт сонгох боломжтой

10. Та ихэвчлэн хаанаас интернэт ордог вэ?(нийт).

1. Утаснаасаа	2. Гэрээсээ	3. Интернэт кафе	4. Ажлаасаа	5. Бусад
100	0	0	0	0

Анхаарах. 1-ээс олон хариулт сонгох боломжтой. Хариултын нийлбэр 100 хувь байх ёстой

¹⁶Чанарын шалгат хийх хэрэгтэй.

¹⁷Ухаалаг гар утас хэрэглэгчдээс.

¹⁸Үр дүнгүүд нь өөр мэдээллийн эх сурвалжтай харьцуулагдах.

¹⁹Бусад гэсэн хариулт бүрийг дэлгэрүүлэх.

²⁰Хариултуудыг сонгохдоо Монголын хэвлэл мэдээлэл өнөөдөр 2014 судалгааны үр дүнгийн хамгийн их үзэгчидтэй телевизүүдээс сонгов.

11. Та ямар вебсайт ашигладаг вэ?

Нэр	Хаяг	Хэрэглэсэн (%)
Орон нутгийн вебсайт		
МУ-ын ашигт малтмалын газар	http://www.mram.gov.mn/index.p	
Уул уурхайн яас	http://www.mm.gov.mn/	
Тусгай хамгаалалттай газар болон экосистемийн орчмын ТБУ	http://www.asm-pace.org/	8.3
ШХА, ТБУ 4-р үе шат	http://www.sam.mn/en.html	
Азийн сан	http://asiafoundation.org/	
The Extractive Industries SourceBook	http://www.eisourcebook.org/	
Фейсбүүк	http://www.facebook.com/	100.0
Твиттер	http://www.twitter.com/	
Инстаграм	http://www.instagram.com/	
YouTube	http://www.youtube.com/	8.3
Байхгүй		
Бусад		

Анхаарах. Давтан асуухгүй байх, 1 болон түүнээс дээш хариулт сонгох боломжтой.

12a. Та хэр тогтмол Фейсбүүк ашигладаг вэ?

Байнга (өдөр бүр)	Тогтмол (цөөн хэдэн өдөрт нэг удаа)	Ховор (долоо хоногт нэг болон түүнээс бага)	Огт үгүй
20	60	20	0

12b. Та Фейсбүүк ямар зорилгоор ашигладаг вэ?

Нийгмийн сүлжээг өргөтгөх	Ажлын зорилгоор	Бусад	Ашигладаггүй
100	0	0	0

13. Та уул уурхайтай холбоотой мэдээллийг ихэвчлэн хаанаас авдаг вэ?

Орон нутгийн удирдалаг (уулзалт)	Уулзалт (Төслийн, ТББ гэх мэт)	Сонин	Төслийн үйл ажиллагаа	Найз нөхөд, хөрш	ТББ үйл ажиллагаа	Телевиз	Радио	Интернэт	Утас	Байхгүй	Бусад
0	25	0	8	67	0	17	0	0	0	0	0

Анхаарах. 3 хүртэлх хариулт сонгох боломжтой

14. Таньд ямар төрлийн уул уурхайтай холбоотой мэдээлэл хамгийн чухал вэ?

Хууль эрх зүй	МУЗГ-ын бодлого	Томоохон уул уурхай	уурхайтай холбоотой ерөнхий	Тусгай зөвшөөрлийн үйлдвэр	Технологи	Алтны худалдаа	Сайн туршлага (уурхайчид)	Бизнес хөгжил (үйлдвэрлэл)	Эрүүл мэнд, аюулгүй ажиллагаа	Байгаль орчин	Нөхөн сэргээлт	Байхгүй	Бусад
25	25	0	17	17	8	8	0	0	33	8	25	8	0

Анхаарах. 3 хүртэлх хариулт сонгох боломжтой.

15. Та ШХА-ийн ТБУ төслийн талаар мэдэх үү?

Тийм, маш сайн	Тийм, бага зэрэг	Үгүй
----------------	------------------	------

мэднэ.	(саяхан мэдсэн)	
42	25	33

Анхаарах. Хэрвээ үгүй гэж хариулсан бол дараагийн асуултыг алгасна уу.

16. Та ШХА-ийн ТБУ төслийн талаарх мэдээллийг хаанаас авсан бэ?

Техникийн дэмжлэг авч байсан	МБУНДХ	Телевиз	Сонин	ТБУ төслийн уулзалт	Бусад
0	25	0	0	38	38 ²¹

Анхаарах. Нэг болон түүнээс дээш хариулт сонгох боломжтой. Сүүлийн дөрвөн хариултыг сонгосон тохиолдолд дэлгэрүүлнэ.

17а. ШХА-ийн ТБУ төслийн талаарх таны сэтгэл ханамж ямар байна вэ?

Маш сайн	Сайн	Дунд зэрэг	Муу	Маш муу	Санал алга
0	13	13	38	0	38

Анхаарах. Зөвхөн нэг хариултыг сонгоно.

17b ТБУ төслийн талаар сэтгэл ханамжийг тайлбарлана уу?

1. Бичил уурхайчдыг зохион байгуулалтанд оруулсан
2. Үр дүнгүй
3. Мэдээлэл дутмаг
4. Эхэн үедээ сайн байсан, одоо бол ямар ч үйл ажиллагаа явагддаггүй
5. Сүүлийн үеийн үйл ажиллагаа нь муудсан
6. Юу ч хийдэггүй
7. Төсөл нь зорилтот бүлэгтээ хүрч чадаагүй

18а. Хэрвээ ТБУ (4-р үе шат) төслөөс мэдлэгийн төв бий болгох уулзалт зохион байгуулахаар бол хаана хийвэл таньд тохиромжтой байна вэ?

Талбар дээр	Сумын төв	Аймгийн төв	Бусад	Оролцохгүй
9	83	0	0	9

Анхаарах. Зөвхөн нэг хариулт сонгоно

18b. Хэрвээ ТБУ (4-р үе шат) төслөөс мэдлэгийн төв бий болгох уулзалт зохион байгуулахаар бол хэзээ зохион байгуулвал таньд тохиромжтой байна вэ?

Долоо хоног тутам	Сар тутам	Улирал тутам	Ажлын өдрүүдэд	Амралтын өдрүүдэд	Бусад	Оролцохгүй
0	42	50	0	0	0	8

Анхаарах. Зөвхөн нэг хариулт сонгоно.

²¹ТББ

ХАВСРАЛТ 4. ФОКУС БҮЛГИЙН ЯРИЛЦЛАГА

Зорилго: Зорилтот бүлгийн “Мэдлэгийн төв” бий болгох судалгааны чанарын мэдээллийг ХАМО нарын оролцоотой цуглуулах.

Зорилт:

1. ХАМО нарын дунд хамгийн түгээмэл бөгөөд үр дүнтэй мэдээлэл харилцааны хэлбэрийг тодорхойлж, цаашид Зорилтот бүлгийн “Мэдлэгийн төв”-ийн хэлбэр, хэв шинжийг хамтын оролцоотой тодорхойлон зураглал үүсгэх
2. ТБУ төслийн талаарх мэдлэг, хандлагыг судлах.

Арга зүй. PRA (Participatory Rural Appraisal) буюу хамтын оролцоотой үнэлгээний арга техник ашиглан, мэдээлэл цуглуулна.

Хэсэг 1.

№	Үе шат	Аргачлал	Чиглүүлэх явц	Хүлээгдэж буй үр дүн	Хугацаа
1.1.	Танилцуулга	Судалгааны зорилго, ФБЯ-ын зааварчилгаа			10 мин
1.2.	Хамгийн түгээмэл хэрэглэгддэг мэдээлэл харилцааны хэрэгслийг тодорхойлох	Санал цуглуулах	“Мэдээлэл харилцаандаа ямар аргыг хамгийн ихээр ашигладаг вэ?” гэсэн асуулт тавьж, хүн бүрт 3 карт тараан, 3 хариулт авна. Нэг картан дээр зөвхөн нэг хариулт бичнэ. Хариултуудыг цуглуулан бүлэглэж, хамгийн их давхардсан хариултуудаар эрэмбэлнэ.	ХАМО нарын дунд хамгийн түгээмэл хэрэглэгддэг 3 мэдээлэл харилцааны хэрэгсэл	10 мин
1.3.	Хамгийн түгээмэл мэдээлэл харилцааны хэрэгслийг үнэлэх	Н-диаграм	Тодорхойлсон 3 мэдээлэл харилцааны хэрэгслийг оноогоор үнэлж, давуу болон сул талуудыг гарган, хэрхэн сайжруулах арга замуудыг жагсаана. 1-р хэрэгслийг бүгд, 2,3-р хэрэгслийг багаар үнэлнэ. (Н-диаграмын зураглалыг хавсралтаас үзнэ үү)	Хамгийн тохиромжтой “Мэдлэгийн төв”-ийг бий болгоход ашиглаж болох санаанууд	30 мин
1.4.	Хамгийн тохиромжтой “Мэдлэгийн төв”-ийн дизайныг гаргах	“Мэдлэгийн төв”-ийн зураглал	Оролцогчдод “Хамгийн тохиромжтой Мэдлэгийн төв ямар байх вэ?” гэсэн асуулт тавьж, зураглал хийлгэнэ. Ингэхдээ дараах үзүүлэлтүүдийг ашиглана: - Мэдлэгийн төв хаана байрлах – эхлэх цэг - Мэдлэгийн төвийг хэн хариуцах - Мэдээллийг ямар давтамжтай оруулах - Мэдээллийг ямар	Мэдлэгийн төвийн менежмент, мэдээллийн давтамж, агуулга, түгээх арга хэлбэр	25 мин

			давтамжтай түгээх - Ямар шугамаар түгээх		
--	--	--	--	--	--

Хэсэг 2.

№	Үе шат	Аргачлал	Чиглүүлэх явц	Хүлээгдэж буй үр дүн	Хугацаа
2.1.	ТБУ төслийн талаарх мэдлэг, хандлагыг тодорхойлох	‘Аалзны тор’ үнэлгээний арга	4-5 индикаторын дагуу 0-5 оноогоор оролцогч бүрээр үнэлүүлнэ. Индикатор буюу сэкцүүд: - Хэрэгцээ шаардлагад нийцсэн эсэх - Орон нутагтай хэр уялдаа холбоотой ажилладаг - Төслийн үйл ажиллагаа - Төслийн үр нөлөө Оноо: 0 - Мэдэхгүй 1- Маш муу 2 - Муу 3 – Дундаж 4 - Сайн 5 - Маш сайн “Аалзны тор”-ын загварыг хавсралтаас үзнэ үү.	ХАМО нарын дундах Төсөл, түүний харилцаа, үр нөлөөний талаарх мэдлэг, хандлага	10 мин

ХАВСРАЛТ 5. ГАНЦААРЧИЛСАН ЯРИЛЦЛАГА

1. Та өөрийгөө компьютерийн мэдлэгтэй гэж бодож байна уу? Шивэх, и-мэйл бичих, интернэт ашиглаж чадна гэх мэт?²²

--

2. Та бичил уурхайчдын харилцаа холбооны стратегид зориулсан бүрэлдэхүүн боловсруулах тал дээр ямар бодолтой байна вэ? (Та байж болохуйц 3 хүртэлх төрлийн мэдээлэл харилцаа холбооны бүрэлдэхүүн/стратегийн жишээ хэлнэ үү)

--

3. Яагаад?

--

4. Та бичил уурхай эрхлэгчидтэй хэрхэн мэдээлэл солилцож байсан бэ?

--

Анхаарах. Холбогдолтой мэдээлэл/ баримт бичиг байгаа бол Кейс Судалгаанд зориулж цуглуулна уу.

5. Бичил уурхайчдад зориулсан мэдлэгийн төв бий болгоход ямар харилцаа холбооны хэлбэр хамгийн тохиромжтой байх вэ?

--

6. Хэрвээ интернэт дээр суурилсан мэдлэгийн төв бий болвол Бичил уурхайчдад ямар үр ашигтай байна гэж та бодож байна вэ?

--

7. Бичил уурхайчдад зориулсан интернэт дээр суурилсан мэдлэгийн төв бий болговол та хэр тогтмол өөрийн мэдээлэл, туршлагаа хуваалцах вэ?

--

8. Бичил уурхай эрхлэгчдэд зориулсан интернэт дээр суурилсан мэдлэгийн төв бий болвол хэн нь гол мэдээллийн агуулгыг (ихэвчлэн сайн туршлага) бэлтгэн оруулж байх ёстой гэж та бодож байна вэ?

--

9. Бичил уул уурхайчдын дунд сайн туршлага нэвтрүүлэхийн тулд бичил уурхайчдын ямар ур чадварыг нэмэгдүүлэх шаардлагатай вэ?

--

²²Судалгаанд оролцогч нь гол түлхүүр ярилцагч мөн эсэхийг батлана.

ХАВСРАЛТ 6. АСУУМЖ

Зөвшөөрлийн хуудас

Асуумжийн код:

Асуумжийн зорилго:

Энэхүү санал асуулгыг “ИРИМ”-судалгааны хүрээлэнгээс явуулж байгаа болно. Судалгааны гол зорилго нь орон нутгийн мэдээллийн харилцаа, холбооны нөхцөл байдал дээр үндэслэн бичил уурхай эрхлэгчдийн дунд хамгийн хүртээмжтэй, урт хугацааны мэдлэгийн төвийг бий болгох тандалт судалгаа хийх юм.

Таны зөвшөөрөлтэйгээр бид судалгааны сэдвийн хүрээнд асуулт асуух бөгөөд асуумж ойролцоогоор 8-15 минут зарцуулагдана.

Мэдээллийн нууцлал болон сайн дурын оролцооны батламж:

Таны хариултын нууцыг судалгааны ажилтнууд Монгол улсын “Статистикийн тухай”, “Хувь хүний нууцын тухай” хуулиудын дагуу бусдад задруулахгүйгээр чандлан хадгална.

Түүнчлэн энэхүү судалгааны үр дүнг судалгааны зорилгоос бусдаар ашиглахгүй бөгөөд, судалгааны үр дүнд таны нэр, нас, хүйс болоод хувийн ямар нэг мэдээлэл дурдагдахгүй болно.

(Би энэ судалгааны талаарх мэдээллийг уншиж танилцлаа. Энэ судалгааны зорилгын талаар асуух зүйлээ би бүрэн асуусан бөгөөд миний асуусан асуултад хангалттай хариулсан. Тиймээс би энэ судалгаанд сайн дураараа оролцож, асуумжид үнэн зөв хариулахаа баталж байна.)

Огноо: он ____ сар ____ өдөр ____

Судлаачийн нэр: _____ Судлаачийн код: [____]

1. Шалгах асуултууд / Бичил уурхайчдын талаарх мэдээлэл /Хамгийн багадаа 2 асуултанд тийм гэж хариулсан бол цааш үргэлжлүүлнэ.

Асуулт	Тийм	Үгүй
Та энэ жил олборлолт хийсэн үү?	1	2
Та бичил уурхайд бүтэн цагаар ажилладаг уу?	1	2
Та бичил уурхайтай холбоотой үйл ажиллагаа, үйлчилгээ үзүүлдэг үү?	1	2
Бичил уул уурхай нь таны/танай өрхийн орлогын эх үүсвэрийн нэг мөн үү?	1	2

2. Та хэдэн жил олборлолт хийж байна вэ? (жилээр)	3. Та хэдэн настай вэ? (тоогоор)	4. Таны хүйс? (эр/эм)

Анхаарах. Хэрвээ 1-р асуултанд 0 гэсэн хариулт өгсөн бол асуумжийг зогсооно.

5. Байршил? (Аймаг/сум)	6. Таны утасны дугаар хэд вэ? ²³

7а. Та ухаалаг утас ашигладаг уу? (тийм/үгүй)	7б. Хэрвээ тийм бол ямар загварын утас ашигладаг вэ?		
	HTC, LeYгүйvo, LG, Motorola, Yгүйkia, Samsung, Sony	iPhone	Бусад

8. Та ямар үүрэн телефоны компаний хэрэглэгч вэ?²⁴

²³Утсан хяналт хийхэд ашиглагдана.

²⁴Үр дүн нь хоёрдогч эх сурвалжийн мэдээлэлтэй харьцуулагдана.

Жи-Мобайл	Мобиком	Скайтел	Юнител	Бусад ²⁵

Анхаарах. 1 болон түүнээс дээш хариулт сонгож болно.

9. Та дараах ажлуудад өдөрт хэдэн цаг зарцуулдаг вэ?

а. Радио сонсох(цаг)	б. Телевиз үзэх(цаг)	в. Интернет ашиглах(цаг)

Анхаарах. Цаг зарцуулдаггүй бол 0 гэсэн хариулт бичнэ үү. Хэрвээ телевиз үзэх дээр 0 гэж хариулсан тохиолдолд 10-р асуултыг алгасна уу. Хэрвээ интернет ашиглах дээр 0 гэж хариулсан тохиолдолд 11 болон 12-р асуултыг алгасна уу.

10. Та аль телевизийн сувгийг тогтмол үздэг вэ?²⁶

а. МҮОНТ	б. ТВ5	в. Монгол HD TV	г. Боловсрол ТВ	д. SBN	е. UBS	ё. ТВ9	ж. Эх Орон ТВ	з. MN25	и. NTV	й. Малчин ТВ	к. ИйглТВ	л. Орон угийн ТВ	м. Байхгүй	н. Бусад

Анхаарах. 3 хүртэлх хариулт сонгох боломжтой; бусад гэсэн хариултыг сонговол дэлгэрүүлж бичнэ.

11. Та ихэвчлэн хаанаас интернет ордог вэ? (хувиар).

Утаснаасаа	Гэрээсээ	Интернэт кафе	Ажил дээрээсээ	Ашигладаггүй

Анхаарах. Нэг болон түүнээс дээш хариулт сонгох боломжтой; Хариултын нийлбэр 100% байх ёстой. Хэрвээ ашигладаггүй гэж хариулсан бол 12, 13а, 13б, 13в асуултуудыг алгасна уу.

12. Та ямар вебсайт ашигладаг вэ?

Нэр	Хаяг	Ашигласан
Орон нутгийн вебсайт (Захиргаа гэх мэт)		
МУ-ын ашигт малтмалын газар	http://www.mram.gov.mn/index.p	
Уул Уурхайн Яам	http://www.mm.gov.mn/	
ТБУ экосистем болон тусгай хамгаалалттай газар	http://www.asm-pace.org/	
ШХА-ын ТБУ төсөл	http://www.sam.mn/en.html	
Азийн сан	http://asiafoundation.org/	
The Extractive Industries SourceBook	http://www.eisourcebook.org/	
Фэйсбүүк	http://www.facebook.com/	
Твиттер	http://www.twitter.com/	
Инстаграм	http://www.instagram.com/	
YouTube	http://www.youtube.com/	
Байхгүй		
Бусад		

Анхаарах. Нэгээс олон хариулт сонгож болно. Давтаж асуухгүй байх.

13а. Та хэр тогтмол Фэйсбүүк ашигладаг вэ?

Байнга (өдөр бүр)	Тогтмол (цөөн хэдэн өдөрт нэг удаа)	Ховор (Долоо хоногт нэг удаа буюу түүнээс бага)	Огт үгүй

²⁵Бусад' гэсэн хариулт болгоныг дэлгэрүүлнэ.

²⁶Хариултанд орсон телевизүүдийг сонгохдоо Хэвлэлийн Хүрээлэнгийн 'Монголын хэвлэл мэдээлэл өнөөдөр 2014' судалгааны дүнгийн Үндэсний хэмжээнд цацагддаг сувгуудаас сонгов

13б. Хэрвээ таны хэрэгцээнд зориулсан бичил уурхайчдын Фэйсбүүк хуудас бий болвол та ашиглах (хувь нэмрээ оруулах уу) уу?

Тийм, мэдээж	Магадгүй	Огт үгүй

13в. Хэрвээ та Бичил уурхайчдад зориулсан Фэйсбүүк хуудсанд нэгдэх хүсэлтэй байгаа бол өөрийн Фэйсбүүк хаягийг өгнө үү.

Оролцогчдийн Фэйсбүүк хаяг

14. Та уул уурхайтай холбоотой мэдээллийг ихэвчлэн хаанаас авдаг вэ?

Орон нутгийн удирдлага (уулзалт, зөвлөгөөн (ТББ, төсөл гэх зэрэг)	Сонин	Төслийн үйл ажиллагаа	Найз нөхөд болон хөрш	ТББ үйл ажиллагаа	Телевиз	Радио	Бичил уурхайчид	Интернэт	Утас	Авдаггүй	Бусад

Анхаарах. 3 хүртэлх хариултыг сонгож болно.

15. Таны хувьд уул уурхайтай холбоотой ямар мэдээлэл хамгийн чухал вэ?

Бичил уурхайчдын эрх МУЗГ-ын бодлого (ХАМО дэмжих)	Томоохон уул уурхайнууд	Бичил уурхайн ерөнхий мэдээлэл	Тусгай зөвшөөрлийн	Технологи	Алтны худалдаа	Сайн туршлага (уурхайчид)	Бизнес хөгжил (үйлдвэрлэл)	Эрүүл мэнд, аюулгүй байдал	Байгаль орчин	Нөхөн сэргээлт	Байхгүй	Бусад

Анхаарах. 3 хүртэлх хариултыг сонгож болно.

16. Та Швейцарийн Хөгжлийн Агентлагийн Тогтвортой Бичил Уурхай төслийг мэдэх үү?

Тийм, маш сайн мэднэ	Тийм, бага зэрэг (саяхан мэдэж авсан)	Үгүй

Анхаарах. Хэрвээ үгүй гэсэн хариултыг сонговол дараагийн 3 асуултыг алгасна уу?

17. Та ШХА-ийн Тогтвортой Бичил Уурхай төслийн талаарх мэдээллийг хаанаас мэдэж авсан бэ?

Энэ төслөөл техникийн дэмжлэг авч байсан	Бичил уурхайчдын Үндэсний Холбоо	Телевиз	Сонин	ТБУ төслийн уулзалт	ТББ	Ам дамжсан яриа	Орон нутгийн захиргаа	Бусад

Анхаарах. Нэгээс илүү хариулт сонгож болно. Телевиз, сонин, төслийн уулзалт, бусад гэсэн хариултыг сонговол дэлгэрүүлж бичнэ үү.

18а. Тогтвортой Бичил Уурхай төслийн талаарх таны сэтгэл ханамж ямар байна вэ?

Маш сайн	Сайн	Хэвийн	Муу	Маш муу	Санал алга

Анхаарах. Зөвхөн нэг хариултыг сонгоно.

18б. Та Тогтвортой Бичил Уурхай төсөлд өгсөн өөрийн сэтгэл ханамжийг дэлгэрүүлэн тайлбарлана уу?

--

19а. Хэрвээ Тогтвортой Бичил Уурхай төсөл (4-р үе шат)-өөс мэдлэгийн төв бий болгох уулзалт зохион байгуулахаар бол таньд хаана хийвэл тохиромжтой байна вэ?

Талбарт (ажил)	Сумын төв	Аймгийн төв	Бусад	Оролцохгүй

Анхаарах. Зөвхөн нэг хариулт сонгоно.

19б. Хэрвээ Тогтвортой бичил уурхай төсөл(4-р үе шат) –өөс мэдлэгийн төв бий болгох уулзалт зохион байгуулахаар бол хэр тогтмол зохион байгуулвал таньд тохиромжтой байна вэ?

Давтамж					
Долоо хоног тутам	Хоёр долоо хоног тутам	Сар тутам	Улирал тутам	Бусад	Оролцохгүй

Анхаарах. Нэг болон түүнээс дээш хариулт сонгож болно.

19в. Хэрвээ Тогтвортой бичил уурхай төсөл(4-р үе шат) –өөс мэдлэгийн төв бий болгох уулзалт зохион байгуулахаар бол хэзээ зохион байгуулвал таньд тохиромжтой байна вэ?

Хугацаа				
Ажлын өдрүүдэд	Амралтын өдрүүдэд	Хэзээ ч хамаагүй	Бусад	Оролцохгүй

Анхаарах. Нэг болон түүнээс дээш хариулт сонгож болно.

ХАВСРАЛТ 7. БАРИМТ БИЧГИЙН СУДАЛГАА.

Аймаг	Сум	Интернэт	Үүрэн телефон	ТВ суваг		Радио	Сонин			Эх сурвалж
				Орон нутаг	Үндэсний		Every day	Weeks	Орон нутаг	
Баянхонгор	Бөмбөгөр	Миком	Мобиком Юнител Скайтел Ж-мобайл	Үгүй	Тийм (6 суваг)	Тийм	Үндэсний мэдээ	Шар мэдээ ба ТВ зоне	Баянхонгор таймэс баӨнөөгийнБаянхонгор	Холбооны ажилтан 95954415
	Баян-Овоо	Миком and Нэтком	Скайтел Ж-мобайл	Үгүй	Тийм (6 суваг)	Тийм	NA	Сэрүүлэг ба Хүмүүс	Баянхонгор таймэс баӨнөөгийнБаянхонгор	Холбооны ажилтан 88200294, 86200294
	Галуут	Миком	Мобиком Юнител Скайтел Ж-мобайл	Үгүй (ГалуутТВ, идэвхгүй)	Тийм (6 суваг)	Тийм	Зууны мэдээ, Үндэсний мэдээ	Сэтгүүл ба шар мэдээ	Баянхонгор таймэс баӨнөөгийнБаянхонгор	Холбооны ажилтан 99445566
	Жаргалант	Микомутасгүй сүлжээ болон кабель	Мобиком Юнител Скайтел	Үгүй	Тийм (6 суваг)	Тийм	Өдрийн сонин	NA	Баянхонгор таймэс баӨнөөгийнБаянхонгор	Холбооны ажилтан 88600013 Орон нутгийн иргэн Алтанцэцэг-88200505
Дархан-Уул	Шарын гол	Интернэт хандалттай	Мобиком Юнител Скайтел Ж-мобайл Other	Үгүй	Тийм	Тийм	NA	NA	Хайрханы мэлмий	Орон нутгийн иргэн Наранчимэг- 99393343
Дорноговь	Айраг	Мобиком	Мобиком Юнител Скайтел Ж-мобайл	Үгүй	Тийм	Үгүй	NA	NA	NA	Талбарын судлаач
Дундговь	Хулд	Интернэт хандалттай	Мобиком Юнител Скайтел Ж-мобайл	NA	Үгүй	Үгүй	Зууны мэдээ, Үндэсний мэдээ	Монголын үнэн, ТВ зоне, Монгол малчин сэтгүүл	Дундговьаймгийн сэтгүүл	Орон нутгийн иргэн Нямцэрэн- 89031018
Говь-Алтай	Есөнбулаг	Интернэт хандалттай	Мобиком Юнител Скайтел Ж-мобайл	Миний нутагТВ, ЗэрэглээТВ	Тийм	Тийм	Үндэсний мэдээ	NA	Алтайн мэдээ	Орон нутгийн иргэн Эрдэнэцэцэг- 99226459
Хэнтий	Норовлин	Интернэт хандалттай	Мобиком Юнител Скайтел Ж-мобайл	ҮГҮЙ	Тийм (6 суваг)	Тийм (Орон нутаг FM Урандөш)	Өдрийн сонин, Зууны мэдээ	NA	Үгүй	Холбооны ажилтан Оргилбаяр- 95955611 Орон нутгийн иргэн Баярмаа 93014430, 95208383

Сэлэнгэ	БАЯНГОЛ	интернэт хандалттай	Мобиком Юнител Скайтел Ж-мобайл	Үгүй (Баянгол ТВ Inactive)	Тийм (3 суваг)	Тийм	Өдрийн сонин	NA	Хараагийн мэдээ	Орон нутгийн иргэн Эрдэнэчимэг- 99826640
	Мандал	Миком	Мобиком Юнител Скайтел	Миний монгол, ЗалуусМандал	Тийм (6 суваг)	Тийм	Өглөөний мэдээ, Зууны мэдээ	NA	Хараагийн мэдээ	Холбооны ажилтан Энхтуяа- 95954502 and Орон нутгийн иргэн Алтанцэцэг- 99660666
	Орхонтуул	Интернэт хандалттай (ЗөвхөнОрон нутаг захиргаа)	Мобиком Юнител Скайтел Ж-мобайл	Үгүй	Тийм (6 суваг)	Үгүй	Өдрийн сонин,Өглөөний сонин	NA	Орхонтуул	Орон нутгийн иргэн Бямбасүрэн - 96632214
	Түнхэл	Интернэт хандалттай	Мобиком Юнител Скайтел Ж-мобайл	NA	Үгүй	Үгүй	Өдрийн мэдээ	NA	Үгүй	
Төв	Заамар	Интернэт хандалттай	Мобиком Юнител Скайтел Ж-мобайл	ЗаамарТВ	Тийм	Тийм	Өдрийн сонин	TB zone болон Hot мэдээ	Заамарсонин,Төв аймгийн хэвлэл	Холбооны ажилтан Ишдорж- 95952701 and Орон нутгийн иргэн Оюун-Эрдэнэ- 99128165
Увс	Тариалан	Интернэт хандалттай	Мобиком Юнител Скайтел Ж-мобайл	Үгүй	Тийм	Тийм	Зууны мэдээ	NA	Увсөнгө	Холбооны ажилтан 95954502, Орон нутгийн иргэн Шинэболд- 95979650

ХАВСРАЛТ 8. ФБЯ-ЫН ҮР ДҮНГИЙН ХУРААНГУЙ.

Ерөнхий мэдээлэл

Аймаг	Сум	Танхим	Он сар өдөр	Оролцогчид
Баянхонгор	Баян-Овоо	Сумын төв: Орон нутгийн захиргааны байр	4 сар	16
Баянхонгор	Бөмбөгөр	Сумын төв: Орон нутгийн захиргааны байр	4 сар	10
Дорноговь	Айраг	Талбар	4 сарын 30	8
Хэнтий	Норовлин	Сумын төв	5 сарын 1	8
Сэлэнгэ	Баянгол (Баруунхараа)	Сумын төв	4 сарын 24	6
Сэлэнгэ	Мандал (Зүүнхараа)	Сумын төв	4 сарын 22	7
Төв	Заамар	Сувь баг	4 сарын 26	8
Увс	Тариалан	Мээрэн	4 сарын 24	8
Нийт				71

Хамгийн түгээмэл харилцаа холбооны хэрэгслийн үнэлгээ

ФБЯ	Арга	Оноо	Сул тал	Давуу тал	Шийдэл
Баянхонгор, Баян-Овоо	Телевиз	10	- Телевиз талбар дээр хэрэглэнэ гэж бараг байхгүй - Нилээд суваг гардаггүй - Талбар дээр тог байхгүй - Ажиллах үедээ телевиз үзэх боломжгүй	- Хүн бүр тодорхой хэмжээнд телевиз үзэхэд цаг зарцуулдаг, хүртээмжтэй - Төрөлх хэлэн дээрээ дэлгэрэнгүй мэдээлэл авах боломжтой - Бичил уурхайчид ихэвчлэн МҮОНТВ, ТВ9, Малчин сувгуудыг үздэг	- Айл бүр телевизийн тавган антентай болох хэрэгтэй - 24 цаг тогтой болох - МҮОНТВ, ТВ9, Малчин ТВ зэргээр тогтмол цагуудад уул уурхай,, бичил уурхайн талаар мэдээлэл гаргах - Сард 1 удаа телевизээр бичил уурхайчдад зориулсан сургалт, аюулгүй ажиллагаа гэх мэт
	Гар утас	10			
	Интернэт	2			
Баянхонгор, Бөмбөгөр	Уулзалт	8	- Оролцогчдын тоо хязгаарлагдмал - Мөнгө санхүү их зарцуулагдана - Залуу хүмүүсийн оролцоо дутмаг	- Мэдээллийн тэгш хуваарилалт - Санал бодлоо нээлттэй хуваалцах боломжтой, ил тод - Багийн ажиллагааг сайжруулна - Илүү сайн төлөвлөлт - Сайн боломж: ТББ сургалт, Иргэний танхим, мэдээллийн гэр гэх мэт. - Өөрсдийн хүчин чадал дээр суурилан уулзалт зохион байгуулах боломжтой	- Бэлтгэлээ сайн хангах: Хөтөлбөрөө гаргаад урьлчилж хүмүүсдээ тараах, - Уулзалт зохион байгуулах чадавхийг нэмэгдүүлэх, санхүүжилт гаргах тал дээр ТББ-г дэмжих
	Гар утас	7			
	Материал	5			
Дорноговь, Айраг	Гар утас	10	- Сүлжээ муу - Зай дуусах магадлал - Сүлжээнээс хамааралтай гацалт /Ж-мобайл/ - Гар утас нь тагнуулын шинж чанартай гэсэн хардлага байдаг	- Илүү боломжтой - Хурдан - Хэрэгцээтэй иэдээллээ авна - Нууцлал сайтай - Ажлаа хурдан хийхэд тохиромжтой - Мессэжээр нэгэн зэрэг олон хүнд мэдээлэл тараах - 3.5G бол интернэт орох боломжтой - Зардал бага	- Төсөл нь энэ аргыг олон хүнд нэгэн зэрэг мэдээлэл түгээхэд ашиглах - Бичил уурхайчдын утасны дугаарын лавлагаа үүсгэх - Скайлийг ашиглавал хямд - Зардал, цаг хугацаа хэмнэнэ - Утасны дугаарын мэдээллийн сан
	Материал	7			
	Телевиз	6			
Хэнтий, Норовлин	Уулзалт	10	- Хол амьдардаг хүмүүс байнга оролцох боломжгүй - Уулзалт хийх байгууламж, өрөө байхгүй - Орон нутгийн захиргаа оролцох сонирхолгүй - Оролцогчдын ирэх, очих зардал их - Санхүүжилт дутмаг - Уулзалтын үед малчид, бичил уурхайчдын дунд зөрчил үүсэх магадлалтай - Газрын лицензийн асуудал маргаантай	- Дэлгэрэнгүй мэдээлэл, мэдлэг хүлээн авах боломжтой - Нүүр тулсан уулзалт нь сөрөг сэдвийг эерэг болгож өөрчлөх боломжтой - Бусад ТББ-тай туршлага солилцох - Төслийн уулзалтын үед маш олон тооны зөвлөгөө, зааварчилгаануул өгөддөг - Интернэт дэх мэдээллийг уулзалтын үед зарим гишүүд нь танилцуулах боломжтой	- Уулзалт хийх байр олох - Өдрийн хоол болон өөр бусад цэнгээнт үйл ажиллагаа давхар хийвэл илүү үр дүнтэй мөн ирц нэмэгдүүлнэ - Орон нутагнэг хэсгийг нь хийх хэрэгтэй - Олон талын оролцогчдыг хамруулах - Сонирхолтой, хөгжилтэй, товч уулзалт зохион байгуулах - Орон нутаг дах Бичил уурхайчдын эерэг ойлголтыг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой

			байдаг - Уул уурхайн компаниудтай хэлэлцээр хийхгүй байх	- Уулзалтаар гишүүдийн мэдлэг, ур чадвар сайжирдаг - Орон нутаг болон уул уурхайн компаниуд хамт оролцвол илүү үр дүнтэй	
	Гар утас	8			
	Телевиз	4			
Сэлэнгэ, Баянгол	Талбарт зочлох	6	-Зардал өндөр	- Интерактив - Дэлгэрэнгүй мэдлэг, туршлага солилцох - Илүү санаачлага гарах	- Үр дүнтэй, бага зардал гарахаар зохион байгуулах
	Гар утас	5	- Донор байгууллагуудтай мэдээлэл солилцох боломжгүй - Гар утсаар дэлгэрэнгүй мэдээлэл солилцох боломжгүй	- Цаг хугацаа хэмнэнэ - Бага зардал - Юнителийн сүлжээ сайн	- Мэдээлэл түгээгч –ТББ тэргүүн – Нөхөрлөлийн ахлагч – Бичил уурхайчид - Өөр бусад үүрэн телефоны байгууллагыг танилцуулах
	Уулзалт	2	- Оролцогч хязгаарлагдмал - Давтамж бага - Орон нутгийн дэмжлэг муу нь оролцогчдын ирцэнд нөлөөлдөг	- Дэлгэрэнгүй мэдээлэл, туршлага авах боломжтой	-Орон нутгийн удирдлага орон нутгийн бичил уурхайчдаа илүү дэмжих ёстой - Бичил уурхайчдыг дэмжих төрийн бодлого хэрэгтэй - Орон нутаг болон МУЗГ зөв мэдээллээр хангагдах хэрэгтэй - Сумын төвд сард нэг удаа уулзалт хийдэг болох - Бичил уурхайчид, ШХА, МБУНДХ, УИХ гишүүд, орон нутгийн захиргаа оролцох хэрэгтэй
Сэлэнгэ, Мандал	Гар утас	7	- Бичил уурхайчдын зарим нь гар утас байхгүй - Мэдээлэл маш оройтож авдаг - Утасны зай дуусах - Талбар дээр сүлжээгүй - Бичил уурхайчид тогтмол гар утасныхаа дугаарыг өөрчлөдөг	- Ихэнх бичил уурхайчид гар утастай болохоор олон хүнийг хамрах боломжтой - Зарим тохиолдолд хурдан - Мэссеж нь утсан дээр нь хадгалагдаад үлддэг - Хувь хүн тус бүртэй харилцана - Бичил уурхайчдад мэдэгдэл тараахад тохиромжтой	- Бичил уурхайчдын утасны дугаар бүхий мэдээллийн сан бий болох, бүх бичил уурхайчдад нэгэн зэрэг мэдээлэл тараах зорилгоор ТББ болон үүрэн телефоны компанитай хамтрах - ТББ нь бичил уурхайчдад мэдээлэл тараахыг хуульчлах - Бичил уурхайчид өөрсдийн дугаараа бүртгүүлэх хэрэгтэй
	Уулзалт	4			
	Ам дамжсан яриа	3			
Төв, Заамар	Гар утас	8	- Зарим мэдээлэл эргэлзээтэй - Талбар дээр сүлжээ муу - Талбар дээр тог байхгүй - Нэгж дуусах	- Хурдан, зардал бага - Хүртээмжтэй - Зарим мэдээлэл нь бодит - Гар утсаараа дамжуулан интернэт орох боломжтой - Зурган мэдээлэл авч болно	- Талбарын мэдээллийг сайжруулах - Мэдээлэл нь найдвартай байх ёстой
	Уулзалт	7			
	Ам дамжсан яриа	6			
Увс, Тариалан	Телевиз	8	- Нэвтрүүлгийн чанар муу	- Хурдан, найдвартай	- Шилэн кабель нэвтрүүлэх

			- Сувгийн тоо бага - Орон нутгийн телевиз гардаггүй, орон нутгийн мэдээлэл авах боломжгүй - Талбар дээр ямар ч мэдээлэл авах боломжтой суваг байхгүй	- Хэрэгцээтэй мэдээлэл түгээх - Бичил уурхайчдад цаг агаарын мэдээ маш чухал байдаг - Цаг хэмнэнэ	- Орон нутгийн ТВ-тэй болох - Нэвтрүүлгийн чанарыг сайжруулах - Бичил уурхайчидтай нэг сувгыг хамтруулах, талбараас нэвтрүүлэг хийх
	Гар утас	8	- Зардал нь өөр, бусад сүлжээнд үнэтэй - Сүлжээ муу - Тогтмол ашиглах боломжгүй, зөвхөн сүлжээтэй газарт - Мэдээлэл хоцорч авах - Талбар дээр интернэтийн сүлжээ байхгүй	- Хурдан - Гар утсаараа дамжуулан интернэт орох боломжтой - Өөр хоорондоо ярилцах - Цаг хэмнэнэ - Аудио бичлэг хийх, зураг авах	- Талбар дээр сүлжээтэй болох - Ярианы болон мессежны үнэ бууруулах - Мобикомын үнэгүй дугаар гаргаж өгөх - Мессежээр уул уурхайн мэдээлэл түгээх
	Интернэт	6			

Харилцаа холбооны хамгийн тохиромжтой хэрэгслийн талаарх дэлгэрэнгүй мэдээлэл

ФБЯ	Тохиромжтой хэрэгсэл	Хариуцах хүн	Байршил/ нэр	Давтамж
Баянхонгор, Баян-Овоо	Телевиз	ТББ тэргүүн, Бүсийн зохицуулагч	ТВ9 МҮОНТВ	Хоёр долоо хоног тутам
	Гар утас	Төсөл, ТББ тэргүүн		Хоёр долоо хоног тутам
	Интернэт	IT мэргэжилтэн	Онцгой вебсайт	Долоо хоног тутам
Баянхонгор, Бөмбөгөр	Уулзалт	ТББ тэргүүн	Сумын төв; Талбар	Сард
	Гар утас	ТББ тэргүүн, Төсөл		Долоо хоног тутам, Сард, Шаардлагатай тохиолдолд
	Тараах материал	ТББ тэргүүн&ТУЗ	Талбар	Хоёр долоо хоног тутам, Сард, Улиралд
DorYugobi, Айраг	Гар утас	Төсөл, ТББ, Орон нутгийн захиргаа		Сард
	Тараах материал	ТББ	Талбар	Сард
	Телевиз	Орон нутгийн захиргаа	МҮОНТВ ТВ9	Сард
Хэнтий, Норовлин	Уулзалт	Төсөл	Сумын төв	Сард Улиралд
	Гар утас	Төсөл		Долоо хоног тутам
	Телевиз	Төсөл	'Малчин' Суваг, Орон нутаг ТВ	Улиралд
Сэлэнгэ, Баянгол	Талбар	Нөхөрлөлийн ахлагч	Баянхонгор аймаг; Баян-Овоо сум	Жилд 2 удаа
	Гар утас	МБУНДХ		Хоёр долоо хоног тутам, сард
	Уулзалт	МБУНДХ	Сумын төв	Сард
Сэлэнгэ, Мандал	Гар утас	ТББ тэргүүн		Долоо хоног тутам, Тогтмол мэдээллэх,
	Уулзалт	ТББ, МБУНДХ	Сумын уулзалтын танхим	Сард
	Ам дамжсан яриа	Бичил уурхайчид		Шаардлагатай тохиолдолд
Төв, Заамар	Гар утас	ТББ, МБУНДХ		
	Уулзалт	Төсөл, ТББ, МБУНДХ	Багийн төв; Сумын төв	Сард
	Ам дамжсан яриа	Бичил уурхайчид		
Увс, Тариалан	Телевиз	МБУНДХ, ТББ, МУЗГ	МҮОНТВ, Орон нутаг ТВ, талбар	Өдөрт 2 удаа, Ажлын өдөр, амралтын өдөр

				гэж солигдох
	Гар утас	ТББ	Мобиком, Скайтел	Долоо хоног тутам
	Интернэт	ТББ	2G Фейсбүүк, 3G Фейсбүүк	Өдөр бүр, Ажлын өдрүүдэд

ТБУ төслийн талаарх оролцогчдын үнэлгээ

Шалгуур үзүүлэлт	Оноо					Төслийг мэдэхгүй
	1	2	3	4	5	
Хэрэгцээ шаардлагад нийцсэн эсэх	1	1	1	17	49	7
Төслийн үйл ажиллагаа	0	0	9	19	40	
Төслийн үр нөлөө	0	0	3	21	41	
Орон нутагтаа хэр уялдаа холбоотой ажилладаг эсэх	2	4	6	22	32	

ХАВСРАЛТ 9. ГАНЦААРЧИЛСАН ЯРИЛЦЛАГЫН ХУРААНГУЙ.

Ганцаарчилсан ярилцлаганд оролцсон оролцогчдын мэдээлэл

№	Нэр	Албан тушаал	Сум	Утас
1	Н. Баярсайхан	Тамгын газрын дарга	Хулд сум	99170634, 93012826
2	С. Хорлоо	Хулд хөгжлийн төв ТББ тэргүүн	Хулд сум	99598655
2	Энхцэцэг	Засаг даргын орлогч	Шарын гол	99092627
3	Цэнгэлмаа	Буянт Хөндийн ТББ тэргүүн	Шарын гол	99393425
4	Батбаатар	Баатар Вангийн Хишиг ТББ тэргүүн	Түнхэл сум	98998799
5	Олдохгүй	Засаг даргын орлогч	Түнхэл сум	96624767
6	Эрдэнэбаатар	Засаг дарга	Орхонтуулсум	99179347
7	Даваасүрэн	ТББ тэргүүн	Орхонтуулсум	88900767
8	Оюунчимэг	Баян Рашаант нутаг ТББ тэргүүн	Есөнбулаг сум	89110133
9	Ууганбаяр	Сумын ИТХ дарга	Есөнбулаг сум	89110133
10	Урантуяа	Батсайхан сэтгэл ТББ тэргүүн	Галуутсум	88307144. 99347144
11	Баттулга	Засаг дарга	Галуутсум	99449522
12	Сайнбилэг	Засаг дарга	Жаргалантсум	
13	Батзориг	Байдрагийн хөгжил ТББ тэргүүн	Жаргалант сум	
14	Амармэнд	Хөгжлийн шийдэл ТББ тэргүүн	Улаанбаатар	88090527
15	Мягмар-Очир	Хоршоолол мэдлэг сургалтын төв	Улаанбаатар	99115608
16	Ганбат	Байгаль орчин ногоон хөгжлийн яам	Улаанбаатар	99192149
17	Наран-Эрдэнэ	Уул уурхайн яам, Бодлого зохицуулалтын албаны бичил уурхайчид хариуцсан мэргэжилтэн	Улаанбаатар	99193599
18	Батхүү	Уул уурхайн яам, Бодлого зохицуулалтын албаны дарга	Улаанбаатар	99119423

Ганцаарчилсан ярилцлага; Судалгаанд оролцогчдын хариултын хураангуй (1-ээс 5-р асуулт).

Оролцогч	Асуулт				
	1. Та өөрийгөө компьютерийн мэдлэгтэй гэж бодож байна уу? Шивэх, и-мэйл бичих, интернэт ашиглаж чадна гэх мэт?	2. Та бичил уурхайчдын харилцаа холбооны стратегид зориулсан бүрэлдэхүүн боловсруулах тал дээр ямар бодолтой байна вэ? (Та байж болохуйц 3 хүртэлх төрлийн мэдээлэл харилцаа холбооны бүрэлдэхүүн/стратегийн жишээ хэлнэ үү)	3. Яагаад?	4. Та бичил уурхай эрхлэгчидтэй хэрхэн мэдээлэл солилцож байсан бэ?	5. Бичил уурхайчдад зориулсан мэдлэгийн төв бий болгоход ямар харилцаа холбооны хэлбэр хамгийн тохиромжтой байх вэ?
1	Тийм, гэхдээ сайн биш, windows-ийн анхан шатны программууд	1. Интернэт 2. Бичил уурхайн самбар.	1. Төсөл болон бичил уурхайчид хооронд сумын захиргаа мэдээлэл түгээх боломжтой 2. Интернэт орох боломжтой	Уулзалт, утсаар ярих, интернэтэд мэдээлэл оруулах. Хулд сум нь Хулд сум Дундговь гэсэн Фейсбүүк хуудастай	Телевиз бол хэцүү, учир нь орон нутгийн телевиз байхгүй. Ихэнх хүмүүс ФМ, радио ашигладаггүй. Интернэт дээрх мэдээллийг олон хүн унших боломжтой.
2	Сурсаар л байна, Интернэт болон и-мэйл хаяг ашиглах дээр сайн биш	Ихэвчлэн мэдээллийн ТББ, төслийн уулзалт болон утсаар авдаг	Туршлага солилцох уулзалт хийх, төслийн сургалт.	1. Уулзалт. 2. Утас 3. ТББ болон төслийн уулзалт	ТБУ төслийн уулзалттай ижил (жилд нэг удаа). Интернэт тохиромжтой, сумын төвд интернэттэй
3	Хангалттай мэдлэгтэй	Шаардлагатай, одоо бол маш эмх замбараагүй байгаа. Харилцаа холбоо нь зардал багатай, хурдан, үнэн зөв байх хэрэгтэй	Орон нутгийн захиргаа болон бичил уурхайчид хооронд хангалттай мэдээлэл солилцож чаддаггүйгээс маргаан үүсдэг.	ТБУ-н уулзалтанд оролцдог. Өдөр тутмын мэдээллийг ам дамжсан ярианаас авдаг. Орон нутгийн захиргаатай ирж уулзах үеээр мэдээлэл авдаг.	It is fast if they use rap утас phone and messages. Also it is suitable if Орон нутаг government and ASMs will organize an official уулзалт quarterly
4	Муухан мэдлэгтэй	Олон нийтийг хамарсан байх хэрэгтэй, хурдан шуурхай, зардал багатай	Ихэвчлэн мэдээлэл хоцорч ирдэг, сумын төвд маш их бичил уурхайчид байдаг. Албан ёсоор бол 300 гаруй гэсэн байдаг хэдий ч бодит байдал дээр үүнээс их.	Зар сурталчилгаа явуулах, шуурхай зар бол орон нутгийн ТВ-ийн урсдаг зарыг ашиглах	Орон нутгийн ТВ-г ашиглан мэдээлэл явуулах, Нөхөрлөлийн ахлагч нарт бүх гишүүдийнх нь утас байдаг, тэрийг ашиглан утсаар ярьж болно. Эсвэл нөхөрлөлийн ахлагч нарлуу залгаад тэд нараар мэдээлэл тарааж болно.
5	Дөнгөж сурч эхэлж байгаа, сайн биш	Хүртээмж сайтай, хурдан байх. Жишээ нь ТББ-г олон нийтэд танилцуулах	Одоогоор бол уулзалт хийх нь шуурхай биш, хүртээмж муутай. Заримдаа бичил уурхайчдын утас холбогдох боломжгүй байдаг.	Донор байгууллагын уулзалтаар л уулздаг. Ихэнх уулзалт ойлгомжгүй байдаг. Нөхөрлөлийн ахлагч нараар дамжуулж бичил уурхайчидтай холбогддог.	Фейсбүүк болон интернэт нь тохиромжтой
6	Сайн биш, зөвхөн и-мэйл явуулж чадна	Захиргаагаар нь (нөхөрлөлийн ахлагч) дамжуулж холбоо тогтоох, талбар дээр зочлох, зөвлөлдөх, Ж-мобайлийн суурин утас талбарт байрлуулах	Уулзалт нь үр дүнтэй, шууд ТББ болон захиргааны уулзаж холбоо тогтоосон нь	ТББ-ийн тэргүүнтэй уулзах	Талбарт гар утасны сүлжээ муу, уулзалт хийх нь хамгийн тохиромжтой арга. Талбарт суурин утас байршуулж мэдээлэл солилцох

			хялбар		
7	Хангалттай мэдлэгтэй	Орон нутгийн удирдлага орон нутгийн Орхонтуул сонинг ашигладаг. Орон нутгийн ажилчид улиралд нэг удаа айл өрхөөр явдаг. Сум нь ФМ-тэй. Хамгийн тохиромжтой арга бол мессеж бичих	Хямд зардалтай шуурхай мэдээлэл солилцох арга байх хэрэгтэй. Нэг мессеж /160 тэмдэгт/ 25 төгрөг байдаг.	Ихэвчлэн ТББ тэргүүнтэй уулздаг, заримдаа уулзалтанд оролцдог	Вебсайт болон фейсбүүк хуудас тохиромжтой. Фейсбүүк хуудас нээх хэрэгтэй:
8	Сайн биш, гэхдээ фейсбүүк ашиглаж чадна.	Шуурхай, зардал багатай, хүртээмжтэй	Ихэнх бичил уурхайчид мэдээлэл солилцох авахад мөнгө зарцуулдаггүй	Утас болон уулзалт	Утас болон уулзалт
9	Бага зэрэг шивж чадна, өөр хүний тусламжтайгаар и-мэйл бичиж чадна. Интернет ашиглах мэдлэг хангалтгүй	Утас, интернэт, ТВ.	Ихэнх бичил уурхайчид гар утас ашигладаг. Мөн интернэт ашиглах болон зөвхөн ганц ТВ-ийн мэдээг ашиглаж болно.	Утас болон уулзалт	Үндэсний ТВ-ийн мэдээ их үздэг. Мөн гар утсаар мессеж явуулж болно. Фейсбүүк хуудас ашиглаж болно.
10	Хангалттай мэдлэгтэй	Гар утаснаасаа мессеж бичих. Сургалт хийх.Байгаль орчны байцаагчтай уулзалт хийх.	Олон тооны иргэд мэдээлэл авч чадна	Гар утас болон уулзалтаар. Багийн даргаар дамжуулж мэдээлэл солилцох боломжтой.	Бичил уурхайчид мессеж бичих болон, уулзалт, сургалт хийх
11	Ямар ч мэдлэг байхгүй	Туршлага солилцох		Нэг дор амьдарч байгаа нь ам дамжин мэдээлэл солилцдог. Бусад ТББ-ын ахлагч нартай гар утсаараа холбогддог. Мөн уулзалтаас мэдээлэл авдаг.	Уулзалт, сургалт, интернэт
12	Фейсбүүк болон уаһоо и-мэйл ашиглаж чадна	Уулзалт болон талбар дээр очих	Хүн бүр оролцож чадна	Гар утас, талбарт очих, уулзалт, зөвлөгөөн	Интернэт бол хамгийн тохиромжтой. Уулзалт үнэтэй тусах болно, уулзалт хийвэл өрөөнд суугаад сонсохоос илүү сонирхолтой аргаар хийх хэрэгтэй. Ихэнх бичил уурхайчид сонин үнэгүй байсан ч уншдаггүй.
13	Хангалттай мэдлэгтэй	Тараах материал үр дүнтэй	Бичил уурхайчид олон дахин ашиглаж болно	Уулзалт, сургалт, мөн захиргааны баг талбар дээр очиж уулзах. Хэрвээ маш яаралтай бол гар утас ашиглаж болно.	Ихэнх бичил уурхайчид Малчин сувгийг үздэг. Ж-мобайл-ын сүлжээг өргөтгөх, шууд залгах болон мессеж бичих. Хэвлэмэл материал тараах нь илүү үр дүнтэй.
14	Бараг ашиглаж чадахгүй	Харилцаа холбооны сүлжээ муу, тийм учраас сонин болон ном ашиглах хэрэгтэй.	Ихэнх талбар нь гар утасны сүлжээ байхгүй	Бичил уурхайчидтай хамт амьдарч талбарын талаар гэх мэт мэдээлэл тараах. Гар утсаар ярих. Уулзалтанд хамрагдах	МҮОНТВ, Малчин ТВ болон талбарт уулзалт хийх
15	Хангалттай мэдлэгтэй	Бичил уурхайчдад тохирсон арга, зардал багатай стратеги боловсруулах	Ихэнх бичил уурхайчид мэдээлэл авах солилцох тал дээр мөнгө зарцуулдаггүй. Тэдний орлого бага	Утсаар	Орон нутгийн ТББ-ийг ашиглан мэдээлэл тараах. Харилцаа холбооны арга нь ямар төрлийн мэдээлэл гэдгээс шалтгаална.
16	Хангалттай мэдлэгтэй	Бичил уурхайчид хаа сайгүй байрладаг, маш их нүүдэг. Гар утасны сүлжээ сайн байх хэрэгтэй	Гар утас нь найдвартай, учир нь бичил уурхайчид төвлөрсөн байдаггүй	Гар утас болон уулзалт (талбарт болон Улаанбаатарт)	Гар утас тараах материал болон видео реклам

17	Хангалттай мэдлэгтэй	ЗГ-ийн үйл ажиллагааны талаарх мэдээллийг нийтэд ил тод болгох	Төрийн бодлогын талаар мэдээлэл зайлшгүй шаардлагатай	Хэзээ ч	Интернэт
18	Хангалттай мэдлэгтэй	Хүртээмжтэй, хялбар байх. Талбарын уулзалт хийх, тараах материал тараах, сургалт хийх	Талбар дээр ТВ болон радио ашиглах нь хязгаарлагдмал, бичил уурхайчид байнгын нүүж байдаг	Талбар дах уулзалт	Гарын авлага, хэвлэмэл материал. ТВ болон радио. Орон нутгийн захиргаатай хамтарч ажиллах (сумын)
19	Хангалттай мэдлэгтэй	Тоног төхөөрөмж болон сүлжээтэй байх хэрэгтэй, мөн тухайн газарт нэг мэргэшсэн хүн байх	Шуурхай	Талбар дах уулзалт	Интернэт болон уулзалт

Ганцаарчилсан ярилцлага; Судалгаанд оролцогчдын хариултын хураангуй (Асуулт 6-аас 9).

Respondent	Асуулт			
	6. Хэрвээ интернэт дээр суурилсан мэдлэгийн төв бий болвол Бичил уурхайчдад ямар үр ашигтай байна гэж та бодож байна вэ?	7. Бичил уурхайчдад зориулсан интернэт дээр суурилсан мэдлэгийн төв бий болговол та хэр тогтмол өөрийн мэдээлэл, туршлагаа хуваалцах вэ?	8. Бичил уурхай эрхлэгчдэд зориулсан интернэт дээр суурилсан мэдлэгийн төв бий болвол хэн нь гол мэдээллийн агуулгыг (ихэвчлэн сайн туршлага) бэлтгэн оруулж байх ёстой гэж та бодож байна вэ?	9. Бичил уул уурхайчдын дунд сайн туршлага нэвтрүүлэхийн тулд бичил уурхайчдын ямар үр чадварыг нэмэгдүүлэх шаардлагатай вэ?
1	Тэд нараас мэдээлэл цуглуулах болон тэдэнд мэдлэг мэдээлэл өгөхөд маш их үр ашигтай	Тогтмол биш, завгүй байдаг	Ямар төрлийн мэдээлэл гэдгээс шалтгаална	Бүх төрлийн сургалт
2	Үр ашигтай байх гэж найдаж байна. Жишээлбэл: нэг нэгнээсээ шаардлагатай асуултаа асуух гэх мэт	Зарим түвшинд мэдээлэл хуваалцах боломжтой.	1.Ашигт малтмалын газар 2.ШХА 3.ТББ-ууд	Бүх төрлийн мэдээллийн эх сурвалжаас мэдээлэл авч чаддаг болох үр чадварын нэмэгдүүлэх, мөн хурдан шуурхай авч чаддаг болох
3	Хэрвээ мэдлэгийн төв бий болвол орон нутгийн захиргаа мөн мэдээлэл авах боломжтой болно. Мэдээлэл нь илүү өргөн хүрээнд байх боломжтой	Тогтмол мэдээлэл авах боломжтой, гэхдээ байнга мэдээллээ хуваалцах боломжгүй (ямар төрлийн мэдээлэл гэдгээс шалтгаална).	Хэрвээ бичил уурхайчид мэдээллийн агуулгыг бэлтгэвэл үр дүнгүй	Ихэнх бичил уурхайчид зөвхөн олборлох талаар л бодож байдаг. Тийм учраас интернэт, ухаалаг утас, болон фейсбүүк ашиглах талаар мэдлэгтэй болох хэрэгтэй
4	Интернэт бол маш их хэрэгцээтэй, гэхдээ хөгшин бичил уурхайчид бол огт ашигладаггүй. Зарим залуу бичил уурхайчид ховор ашигладаг. Гэхдээ Мэдлэгийн төв бий болвол бичил уурхайчдад маш их хэрэгтэй байх байх. Тэд нар зөвхөн уул уурхайн талаар биш, мөн бизнесийн талаар мэдээлэл авч болно..	Хэрвээ зайлшгүй мэдээлэлүү хуваалцах ёстой гэвэл би интернэт ашиглахын тулд суралцаж чадна. Тэгэх юм бол би мэдээллээ хэзээ ч хамаагүй хуваалцаад байж чадна.	МБУНДХ нь агуулгыг нь бэлтгэх хэрэгтэй. Яагаад гэвэл тэд бичил уурхайчдын талаар илүү мэдлэг, мэдээлэлтэй	Интернэт болон ухаалаг утас ашиглах талаар сургалт
5	Хөгжлөөс хоцрохгүй байх, бусад орон нутгийн бичил уурхайчдын талаарх мэдээллийг маш хурдан авах боломжтой болно. Хурдан, хямд	Тогтмол мэдээллээ хуваалцаж чадна	МБУНДХ агуулгыг бэлтгэх	Интернэт болон ухаалаг утас ашиглах үр чадвартай байх
6	Хэрэгцээтэй, үр ашигтай мэдээлэл авах боломжтой болно. Цогц, олон төрлийн мэдээлэл нээлттэй байх болно.	Хэрвээ хэвлэл мэдээллийн мэргэжилтэн байвал туршлага болон мэдээллээ хуваалцах боломжтой.	ШХА-ТБУ төсөл мэдээллийн агуулгыг бэлтгэх	Бусад уул уурхайн компаниудтай хамтрах. Бусад талбар дээр очиж туршлага солилцох,. Ухаалаг утас болон интернэт ашиглах үр чадвар

7	Мэдээлэллийг хурдан шуурхай, хямд өртөгөөр түгээх арга	Өдөр бүр мэдээлэл авч санал өгөх боломжтой	Хэрвээ Фейсбүүк ашигладаг бол хүн болгон мэдээллээ оруулж болно. МБУНДХ мэдээллийн агуулгыг бэлтгэх ёстой	Компьютер, интернэт, ухаалаг утас ашиглах ур чадвартай болох
8	Хурдан шуурхай, зардал багатай	Өдөр бүр мэдээлэл авч санал өгөх боломжтой	МБУНДХ	Интернэт ашиглах, утас ашиглах, компьютер ашиглах мэдлэгтэй болгох
9	Хүн бүр интернэт, компьютер ашиглаж сурах хэрэгтэй болно. Бичил уурхайчдын нэгдсэн вебсайттай болно.	ТББ тэргүүн бусаддаа мэдээлэл түгээх, туршлага үйл ажиллагаагаа хуваалцах сонирхол их байна.	ТББ-ийн тэргүүн мэдээллээ бэлтгэж өгч болно	Нөхөн сэргээлтийн талаарх чадвар, амжиргааны түвшин дээшлүүлэх талаар
10	Хязгаарлагдмал учир нь ихэнх бичил уурхайчдын амьдралын нөхцөл тааруу	Болж өгвөл мэдээлэл солилцоно, дэмжинэ. ТББ, нөхөрлөлийн тэргүүнүүд өөрсдөө интернэт ордог учир тэд нар боломжтой	Байгаль орчны улсын байцаагч бэлтгэх	Биологийн нөхөн сэргээлтийн талаар сургалт сайн хийх хэрэгтэй
11	Бичил уурхайчид интернэт, компьютер ашиглаж эхлэх хэрэгтэй болно.	болж өгвөл туршлагаа хуваалцана	Дээвэр холбоо мэдээлэл тараах ёстой,	Оюуны потенциалийг нэмэх, аюулгүй байдал, эрүүл мэндийн талаар мэдлэгтэй болгох
12	Бичил уурхайчид компьютер ашиглаж эхлэнэ. Мөн тэд нар бусад холбогдолтой мэдээллийг авах боломжтой болно.	Тийм	Сумын ТГ-ын мэдээллийн ажилтан байгаа тэр хүн бэлдээд ирсэн мэдээллийг дор бүр нь тавьдаг, ТББ тэргүүн, дээвэр холбоо мэдээлэл ирүүлдэг байх ёстой	Интернэт компьютер мэдлэг ур чадвараа ахиулах хэрэгтэй, хийсэн ажлыг ойлгохуйц байх хэрэгтэй, өөрсдөө мэдээлэл түгээх ур чадвартай болох
13	Сайн мэдэхгүй байна. Яагаад гэвэл ихэнх бичил уурхайчдын нөхцөл байдал маш тааруу, мөн тэд нарын боловсролын түвшин муу.	Тийм	ТББ-ийн тэргүүн, орон нутгийн шинжтэй мэдээллийг орлогч дарга өгөх боломжтой	Интернэт, компьютерийн хэрэглээг нэмэгдүүлэх, туршлага солилцох уулзалт талбар дээр хийвэл үр дүнтэй
14	Үнийн талаар мэдээлэл авч чаддаг болно, мөн туршлага солилцоно	Солилцоно, гэхдээ мэдээллийн ажилтантай байх хэрэгтэй болох байх	Мэдээллийн ажилтан л томилох хэрэгтэй байх, тэрэнтэйгээ ТББ тэргүүн нь хамтраад хийх боломжтой	Интернэт хэрэглэх ур чадвар, харьцааны соёлтой болгох тал дээр анхаарах, залуу бичил уурхайчдаа мэргэшүүлэх сургалт хийх
15	Хэцүү, яагаад гэвэл ихэнх бичил уурхайчид 8-р ангийн боловсролтой байдаг. Компьютер интернэт ашиглах талаар мэдлэг хангалтгүй.	ТБУ төслийн ажлыг хийдэг ТББ	ТБУ төсөл, МБУНДХ	Жилдээ нэг удаа туршлага солилцдог уулзалт
16	Тааруухан, хэрвээ тэд ухаалаг утас ашиглавал цаг хугацаа, зардал хэмнэнэ	Сард нэг удаа манай байгууллагын бичил уурхайчидтай холбоотой мэдээлэл хуваалцаж болно	МБУНДХ	Бизнесийн сургалт Авто засвар, гар урлал, оёдол гэх мэт. Орлогч талуудыг цуглуулсан хэлэлцүүлэг зохион байгуулвал илүү ач холбогдолтой бодитой байх болно. Хэлэлцүүлэгт бичил уурхай эрхлэгчид, бичил уурхайг дэмжих ТББ, БУ дээвэр холбоо, УУЯ, Орон нутгийн захиргаа сум, эрх ашиг нь хөндөгдөж байгаа малчин/иргэд

ХАВСРАЛТ 10. СУДАЛГААНД ОРОЛЦОГЧДЫН ФЕЙСБҮҮК ХАЯГ²⁷

Аймаг	Сум	Фейсбүүк хаяг	Аймаг	Сум	Фейсбүүк хаяг
Баянхонгор	Баян-Овоо	Ariunbold	Хэнтий	Норовлин	Bolortuya ariunbayr
		Dulamsuren erdenedalai			Urantogos urnaa
	Бөмбөгөр	Battulga tserenbyamba			Manlaibaatar
	Галуут	Burnee batjargal			Batjargal
		Pagmasuren munhbaatar			Batkhuu odmaa
		Otgondalai ogiYгүй			T batkhuu
		V..aoyun..			Uugnaa
	Жаргалант	Sainjargal jambaldorj		Баянгол	Enkhamgalan
		Dashzeveg purev-ochir			Baasanjav bayarjavhlan
		Bor enhbayr			Bilee.2114@yahoo.com
		Nansalmaa dashsumya			Ch chuluunbaatar
		Batbayr jak		Мандал	Enkhbold moYгүйо
Дархан-Уул	Шарын гол	Dovchingombo bayarmagnai			Hand haraa
		99321205 gsn nertei			Huyag0580@yahoo.com
		Moogii ariunaa			Oodoo otgonbaatar
		Ogohguee			Tsendsuren erdenetsogt
		Boldbaatar altantuya			Tumendelger zayabaatar
		Ehuu_2009@yahoo.com		Орхонтуул	Tungaa tungalag
Дорноговь	Айраг	Batbaatar batfree		Түнхэл	Ayush mygmar
		Chuluunbaatar batbayar			Jambaa munkhjargal
		Dorj chuluunbaatar			Erdene3434@yahoo.com
		Lkhagva_0815@yahoo.com			Gantomor gantogtoh
		Lkhagva_0818@yahoo.com			Ebi erhme
		Yurka			L.saraa
Дундговь	Хулд	Buyannemeh Saindelger	Төв	Заамар	Nara bayarmaa
		Munhzul Zulaa			Tsetsgee_0211@yahoo.com
		Bolormaa oyunbayar			Ynjin zaya
		Saihnaa			AltanYrlag Suhee
		Delegdorj lhagvadorj			Mandah bnu
		Densee lhamaa			Hayag baihgui
		Battumur bold			Sanahgui baina
		Odonbaatar			Ganzorig Xongorzul
		Borxuu ulziimaa Ulzii			Batuka Batbuyan
					Sanahgui baina
Говь-Алтай	Есөнбулаг	Sanjaa	Увс	Тариалан	Moil
		Tuugii			Bayarsaikhan
		Besud tugsbileg			T.Surenkhorloo
		Batmunh otgonchimeg			Kh Baatarsaikhan
		Handsuren uranchimeg			Erdenebileg Ganhulug

²⁷Зарим фейсбүүк алдаатай байж болохыг илрүүлсэн боловч, оролцогчид засч хэлж өгөх боломжгүй байна. Жишээ нь ихэвчлэн хүмүүс фейсбүүкээ нээгээд орхисон байдаг (мартчихсан эсвэл нарийвчилж хэлж өгөх боломжгүй мэдэхгүй байх), зарим нь нэр болон имэйл хаягаа андуурах, тогтмол ашигладаггүй эсвэл хүнээр нээлгэсэн гэх мэт.

ХАВСРАЛТ 11. ТАЛБАРЫН АЖЛЫН ЗУРАГ

Зураг 13. Фокус бүлгийн ярилцлага

Зураг 14. Асуумж

Зураг 15. Ганцаарчилсан ярилцлага

ХАВСРАЛТ 12. ИНТЕРНЭТИЙН ХОЛБОЛТ²⁸

Аймаг	Сум	Төрөл		
		Орон нутгийн хурд	Интернэткафе	Утас
Баянхонгор	Баян-Овоо	Пин:50 ms, Download: 0.34Mbps, Upload: 0.30Mbps	Пин:38 ms, Download: 0.28Mbps, Upload: 0.27Mbps	Пин:27 ms, Download: 0.85Mbps, Upload: 0.74Mbps
	Бөмбөгөр	NA	Пин:40 ms, Download: 0.34Mbps, Upload: 0.36Mbps	NA
	Галуут	Download: 0.36Mbps, Upload: 0.35Mbps	Пин:27 ms, Download: 0.85Mbps, Upload: 0.74Mbps	Пин:1.05 ms, Download: 10.33Mbps, Upload: 0.40Mbps
	Жаргалант	Пин:37 ms, Download: 0.29Mbps, Upload: 0.32Mbps	Пин:20 ms, Download: 0.26Mbps, Upload: 0.21Mbps	NA
Дархан-Уул	Шарын гол	Пин:27 ms, Download: 0.85Mbps, Upload: 0.74Mbps	Пин:140 ms, Download: 0.49Mbps, Upload: 0.41Mbps	Download: 0.23Mbps, Upload: 0.25Mbps
Дорноговь	Айраг	Пин:6.2 ms, Download: 0.51Mbps, Upload: 0.50Mbps	Пин:5.2 ms, Download: 0.30Mbps, Upload: 0.30Mbps	Пин:1.5 ms, Download: 0.28Mbps, Upload: 0.26Mbps
Дундговь	Хулд	Пин:1482.5, Download: 21Kbits, Upload: 89Kbits	NA	Пин:1024.3, Download: 32Kbits, Upload: 107Kbits
Говь-Алтай	Есөнбулаг	Пин:2.1 ms, Download: 0.73Mbps, Upload: 0.91Mbps	Пин:27 ms, Download: 0.64Mbps, Upload: 0.84Mbps	Пин:1.8 ms, Download: 0.54Mbps, Upload: 0.64Mbps
Хэнтий	Норовлин	Пин:5.0 ms, Download: 0.25Mbps, Upload: 0.24Mbps	NA	Пин:1.8 ms, Download: 0.23Mbps, Upload: 0.21Mbps
Сэлэнгэ	Баянгол	Пин:11 ms, Download: 0.81Mbps, Upload: 0.94Mbps	NA	Пин: 21ms, Download: 0.34 Mbps, Upload: 0.41Mbps
	Мандал	Пин:406 ms, Download: 5Mb, Upload: 4.80Mb	NA	Пин: 20 ms, Download: 0.55 Mbps, Upload: 0.58Mbps
	Орхонтуул	Пин:14 ms, Download: 0.47Mbps, Upload: 0.50Mbps	NA	3G байхгүй
	Түнхэл	Пин:36 ms, Download: 1.98Mbps, Upload: 0.87Mbps	NA	NA
Төв	Заамар	Пин:30 ms, Download: 0.80Mbps, Upload: 0.91Mbps	NA	NA
Увс	Тариалан	1024mb	NA	256mb

²⁸ Ookla-аар тогтоогдсон (<http://www.speedtest.net/>)